

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ANUL LXXXVI (2017), NR. 7-12 (IULIE-DECEMBRIE)

Colegiul editorial

Președinte:

Preafericitul Părinte
† DANIEL,
*Arhiepiscopul Bucureștilor,
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei,
Locțiitorul Tronului Cezareei Capadociei și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Vicepreședinți:

- † ÎPS NIFON al Târgoviștei
- † ÎPS TEODOSIE al Tomisului
- † ÎPS CALINIC al Argeșului și Muscelului
- † ÎPS CIPRIAN al Buzăului și Vrancei
- † ÎPS CASIAN al Dunării de Jos
- † PS VINCENTIU al Sloboziei și Călărașilor
- † PS GALACTION al Alexandriei și Teleormanului
- † PS AMBROZIE al Giurgiului
- † PS VISARION al Tulcii
- † PS TIMOTEI Prahoveanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

Membri:

Redactori: Preot Dumitru Sorin STOIAN, Ioan BUȘAGĂ

Corector: Lucia Lavinia BOICU

Tehnoredactor: Mihai MEHEDIN

© Redacția revistei mitropolitane *Glasul Bisericii*
București, Bulevardul Regina Maria, nr. 1, bloc P5B, ap. 18, sector 4
Tel. 021.337.21.02

redactia@glasulbisericii.ro
www.arhiepiscopiabucurestilor.ro

ISSN: 1013-6789

Cuprins

EDITORIAL

- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
*Justinian Patriarhul – apărător al Bisericii
în timpul perioadei comuniste* 13

PASTORALE

- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 23
- † NIFON, Arhiepiscopul Târgoviștei, Mitropolit onorific
și Exarh patriarhal
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 29
- † TEODOSIE, Arhiepiscopul Tomisului
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 35
- † CALINIC, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 39
- † CIPRIAN, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 47
- † CASIAN, Arhiepiscopul Dunării de Jos
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 55
- † VINCENTIU, Episcopul Sloboziei și Călărașilor
*Pastorală la Praznicul Nașterii
Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017* 61

† GALACTION, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	
<i>Pastorală la Praznicul Nașterii</i>	
<i>Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017</i>	69
† AMBROZIE, Episcopul Giurgiului	
<i>Pastorală la Praznicul Nașterii</i>	
<i>Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017</i>	77
† VISARION, Episcopul Tulcii	
<i>Pastorală la Praznicul Nașterii</i>	
<i>Mântuitorului nostru Iisus Hristos – 2017</i>	87

ARTICOLE ȘI STUDII

Dr. Elisabeta MILEA

<i>Deschiderea oficială a Academiei de Muzică Religioasă</i> <i>din București și primul an de funcționare</i>	95
--	----

Preot drd. Ionuț BADEA

<i>Sensul teologic al suferinței și al vindecării.</i> <i>Mărturii ale Sfinților Părinți</i>	109
---	-----

Dr. Silviu-Constantin NEDELCU

<i>Presa bisericească ortodoxă – între libertatea</i> <i>de exprimare și cenzura comunistă</i>	127
---	-----

Preot dr. Nicușor SANDU

<i>Paradigma unității creștine după</i> <i>Evanghelia Sfântului Ioan Teologul</i>	185
--	-----

Ieromonah drd. Maxim (Iuliu-Marius) MORARIU

<i>Între spiritualitate și consum.</i> <i>Mântuirea ca „nevoie” în lumea contemporană</i>	195
--	-----

Drd. Cristian Mihail PARASCHIV

<i>170 de ani de la nașterea lui Gavriil Musicescu,</i> <i>promotor al muzicii corale în România</i>	205
---	-----

Preot dr. Adrian AGACHI

Un ierarh înțelept în vremuri de prigoană:

Patriarhul Justinian Marina

223

**2017 – ANUL COMEMORATIV JUSTINIAN PATRIARHUL ȘI AL APĂRĂTORILOR
ORTODOXIEI ÎN TIMPUL COMUNISMULUI ÎN PATRIARHIA ROMÂNĂ**

Pastorală Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române

la prima Duminică a Postului Nașterii Domnului

din anul 2017, privind însemnătatea

Anului omagial al Sfintelor icoane, al iconarilor

și pictorilor bisericești și a Anului comemorativ Justinian Patriarhul

și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului

în Patriarhia Română

237

Lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale de toamnă

a clericilor din Arhiepiscopia Bucureștilor, cu tema

„2017 – Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor

Ortodoxiei în timpul comunismului în Patriarhia Română”

245

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

2017 – Anul comemorativ Justinian Patriarhul

și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului

249

Prof. dr. George ENACHE

Situația Bisericii Ortodoxe Române în timpul

regimului comunist. Rolul providențial al

Patriarhului Justinian

255

Preot conf. dr. Gheorghe HOLBEA

Transfigurarea suferinței în temnițele comuniste.

Mărturii

265

Preot Nicolae BORDAȘIU

Mărturisitori creștini din temnițele comuniste

287

MISIUNE ȘI RESPONSABILITATE

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	
<i>O făclie de Înviere peste veacuri – Catedrala de la Curtea de Argeș</i>	297
† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	
<i>Comuniune fraternă și coresponsabilitate misionară</i>	301
† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	
<i>Regele Mihai – un simbol al suferinței și speranței poporului român</i>	305

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

<i>Agenda de lucru a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel (iulie–decembrie 2017)</i>	311
<i>Preafericitul Părinte Kiril, Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii, a adus în dar pelerinilor români moaștele Sfântului Serafim de Sarov</i>	351
<i>Sfinții lui Dumnezeu adună în comuniune Bisericile și popoarele ortodoxe</i>	355
<i>Sărbătorirea Ocrotitorului ceresc al cetății Bucureștilor</i>	359
<i>Cuviosul Dimitrie cel Nou, sfântul aducător de sfinți la București</i>	363
<i>Sărbătorirea solemnă la Târgoviște a Sfântului Ierarh Nifon</i>	367
<i>Simpozion internațional la Târgoviște</i>	369
<i>Proiect unic în Europa de amenajare a unei plaje terapeutice</i>	371
<i>Proiectul școlar „România în sărbătoare”</i>	373
<i>Simpozionul „Rugul Aprins și Patriarhul Justinian”</i>	375
<i>Pelerinaj la Curtea de Argeș</i>	377
<i>Sărbătorirea Sfântului Cuvios Ioanichie cel Nou de la Muscel</i>	379
<i>Ceremonii religioase și militare dedicate Centenarului bătăliei de la Mărășești</i>	381
<i>Inaugurarea unui Centru de zi în Focșani</i>	383

<i>Colocvii de teologie patristică și bizantinologie la Galați</i>	385
<i>Sărbătorirea ocrotitorului spiritual al Arhiepiscopiei Dunării de Jos</i>	387
<i>Seminarii de formare pentru preoți și coordonatori sociali</i>	393
<i>Icoane ale Maicii Domnului, în pelerinaj la Călărași și Slobozia</i>	395
<i>Sărbătoare la Mănăstirea Pantocrator din Teleorman</i>	397
<i>Referendumul, între adevăr și dezinformare</i>	399
<i>556 de ani de la prima atestare documentară a voievodalei Mănăstiri Comana</i>	401
<i>Concurs religios interliceal la Tulcea</i>	403
<i>Expoziția „Icoana este viață”, la Tulcea</i>	405
<i>Pomenirea mărturisitorilor Ortodoxiei de la Ostrov</i>	407

CANONIZAREA CUVIOSULUI PAFNUTIE – PÂRVU ZUGRAVUL (1657-1735)

<i>Un nou sfânt român: Cuviosul Pafnutie – Pârveu Zugravul</i>	413
<i>Tomos sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române pentru proclamarea canonizării Sfântului Cuvios Pafnutie – Pârveu Zugravul (1657-1735)</i>	417
<i>Viața Sfântului Cuvios Pafnutie – Pârveu Zugravul (7 august)</i>	421

Elisabeta NEGRĂU, Cristina COJOCARU

<i>Repere privind opera și receptarea artistică a pictorului Pârveu Mutu</i>	425
--	-----

PREAFERICITUL PĂRINTE PATRIARH DANIEL, ZECE ANI DE SLUJIRE PATRIARHALĂ

† TIMOTEI PRAHOVEANUL,

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor

<i>Părintele Patriarh Daniel, zece ani de rodnică slujire patriarhală</i>	437
---	-----

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

<i>Slujirea Bisericii – jertfelnicie și bucurie</i>	443
---	-----

NOUTĂȚI EDITORIALE

469

Presă bisericească ortodoxă – între libertatea de exprimare și cenzura comunistă

Dr. Silviu-Constantin NEDELICU

Introducere

Cenzura presei religioase în timpul regimului comunist din România (1945-1989) reprezintă în prezent un subiect delicat pentru urechile sensibile ale multor cercetători din spațiul laic și teologic.

Cu toate acestea, cenzura a existat și și-a exercitat pe deplin menirea, într-o vreme în care cele mai multe reviste teologice, în special cele ortodoxe, după cum vom vedea în continuare, au fost fie suprimate, fie puternic îngrădite în misiunea lor de a transmite cuvântul care zidește sufletele către Dumnezeu.

În prezentul studiu ne-am străduit să aducem la lumină, prin noutatea informațiilor și documentelor de arhivă descoperite recent, următoarele aspecte cu privire la cenzura presei bisericești ortodoxe, în general, respectiv la revista *Glasul Bisericii*, în mod special, și anume: 1) instaurarea cenzurii comuniste și a controlului presei și tiparului; 2) prevederile referitoare la presa teologică în legislația bisericească; 3) tipologia cenzurii revistelor bisericești ortodoxe; 4) mecanismul cenzurii presei religioase; 5) cenzurarea presei bisericești ortodoxe în timpul Patriarhului Justinian Marina (1948-1977).

Studiul nostru nu are pretenția de a fi unul exhaustiv, ci se dorește a fi o fereastră către trecutul Bisericii Ortodoxe Române, și care a rezistat prin cuvântul scris.

1. Instaurarea cenzurii comuniste și a controlului presei și tiparului

După 23 august 1944, conducerea statului român a fost preluată, în mod treptat, de către comuniști.

Prima etapă a instaurării cenzurii comuniste și a controlului presei și tiparului o reprezintă momentul emiterii de către Regele Mihai a Decretului-Lege nr. 364 din 2 mai 1945, care a fost publicat în *Monitorul Oficial*, partea I-a, anul CXIII (1945), nr. 102, vineri, 4 mai 1945, la paginile 3701-3702.

Textul acestui Decret-Lege are în atenție atât publicațiile periodice, cât și pe cele neperiodice, editate între 1 ianuarie 1917-23 august 1944, și prevede următoarele lucruri:

„MINISTERUL PROPAGANDEI

Legea Nr. 364

MIHAI I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința Națională, Rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate;

Asupra raportului miniștrilor Noștri secretari de Stat la Departamentele Propagandei și Afacerilor Interne cu nr. 843 din 1945,

Văzând jurnalul Consiliului de Miniștri cu Nr. 747;

În temeiul art. III al înaltului decret regal nr. 1.626 din 1944,

Am decretat și decretăm:

DECRET-LEGE

pentru retragerea unor anumite publicațiuni periodice și neperiodice, reproduceri grafice și plastice, filme, discuri, medalii și insigne metalice.

Art. I. În aplicarea art. 16 din Convenția de Armistițiu și în spiritul acesteia, se înființează, pe lângă Ministerul Propagandei, sub președinția împluternicitului acestuia, o comisie formată din delegații: Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Artelor, Societății Scriitorilor români și Academiei Române.

Membrii comisiei vor fi confirmați prin decizie ministerială de către Ministerul Propagandei.

Sediul Comisiunii va fi la Ministerul Propagandei.

Art. II. Comisiunea va întocmi liste de toate publicațiile periodice și neperiodice apărute dela 1 Ianuarie 1917, până la 23 August 1944, cuprinzând idei legionare, fasciste, hitleriste, șoviniste, rasiste sau pasagii dăunătoare bunelor relații ale României cu Națiunile Unite.

Listele acestor publicații se vor publica în Monitorul Oficial.

Art. III. Tipografii și editorii din întreaga țară sunt obligați ca, în termen de două luni dela publicarea prezentei legi, să înainteze comisiunii lista tuturor publicațiilor periodice și neperiodice, tipărite sau editate de ei, începând dela 1 Ianuarie 1917

până la ziua de 23 August 1944, pe care le au în depozit sau puse în vânzare, sub orice formă.

Art. IV. Editurile, tipografiile, librăriile, întreprinderile comerciale de orice fel, debitele, anticăriile, chioșcurile, autorii de editură proprie, bibliotecile de împrumut, bibliotecile publice precum și instituțiile publice care au în depozit sau dețin sub orice formă sau titlu publicațiunile prevăzute în art. II le vor retrage imediat din circulație și le vor depozita în încăperi speciale.

Art. V. Pe măsura publicării listelor de către comisiune în Monitorul Oficial, editurile, tipografiile, librăriile, întreprinderile comerciale de orice fel, debitele, anticăriile, chioșcurile, autorii în editură proprie, bibliotecile de împrumut, bibliotecile publice, precum și toate instituțiunile publice care dețin publicațiunile specificate în aceste liste le vor preda Prefecturii județului respectiv, în termen de 30 de zile dela publicarea listei respective.

În București și suburbanele de sub tutela Primăriei Municipiului București, publicațiunile interzise vor fi predate în termen de 15 zile, direct de către deținător, Depozitului Oficiului de Hârtie, unde va asista la predare un delegat al Prefecturii Poliției Capitalei.

Art. VI. Medalioanele și insignele metalice, filmele, reproducerea grafică și plastică, purtând inscripțiuni sau figuri cu caracter specificat la art. II, precum și discursurile cu același caracter vor fi predate imediat prefecturilor de județ și Prefecturii Poliției Capitalei, după normele prevăzute la art. 5, care le vor înainta Ministerului Propagandei.

Art. VII. Publicațiunile cuprinse în liste aflătoare în bibliotecile beneficiind de depozitul legal, în bibliotecile instituțiunilor de învățământ superior, precum și acelea ale Oficiilor de studii ale Ministerului, Băncii Naționale, Institutului Central de Statistică, Institutului de Conjunctură, Consiliului Legislativ vor fi inventariate și păstrate mai departe de aceste biblioteci, sub directa supraveghere și răspundere a șefilor acestor biblioteci.

Consultarea acestor publicațiuni nu se va putea face decât cu autorizația specială individuală dată de șeful instituției respective, numai în localul bibliotecii.

Art. VIII. Persoanele care nesocotesc dispozițiunile prezentei legi comit delictul de sabotare a Convenției de Armistițiu și se pedepsesc în felul următor:

- a) Tipografii și editorii care nu vor înainta Ministerului Propagandei listele prevăzute la art. III se vor pedepsi cu închisoare corecțională dela 1-3 ani sau amendă dela 50.000-100.000 lei;
- b) Cei ce vor nesocoti dispozițiunile dela art. IV se vor pedepsi cu închisoare corecțională de la 2-5 ani sau cu amendă de la 100.000-300.000 lei;
- c) Cei ce nu vor executa dispozițiunile art. V și VI se vor pedepsi cu închisoare corecțională dela 5-10 ani sau amendă dela 200.000-400.000 lei;
- d) Bibliotecarii care nu vor lua măsurile prevăzute de art. VII se vor pedepsi cu închisoare corecțională dela 1-3 ani sau amendă dela 50.000-100.000 lei.

Amenda, precum și pedepsele privative de libertate, prevăzute la literele a, c, și d, vor putea fi aplicate separat sau cumulativ.

În caz când întreprinderile prevăzute prin prezenta lege sunt organizate sub formă de societăți comerciale, atât amenda, cât și pedepsele privative de libertate prevăzute de literele a, b și c se aplică directorilor și administratorilor responsabili.

În cazul instituțiilor publice, pedepsele prevăzute de literele a, b și c, se aplică bibliotecarilor sau funcționarilor însărcinați de șeful instituției cu păstrarea și îngrijirea publicațiilor.

Art. IX. Infracțiunile prevăzute de prezenta lege se vor judeca după procederea delictelor flagrante, potrivit prescripțiilor art. 226, 232, 348, 349 și 350 din Codul de procedură penală.

Dat în București la 2 Mai 1945.

MIHAI

Ministerul propagandei,
P. Constantinescu-Iași
Ministerul afacerilor interne,
Teohari Georgescu

Nr. 1.488

Raportul d-lui ministru al propagandei către M. S. Regele

Sire,

Convenția de Armistițiu între Guvernul Român și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii prevedea o seamă de dispozițiuni menite a garanta reala Democratizare a țării, condițiune primordială pentru cimentarea prieteniei noastre cu toate popoarele iubitoare de libertate și pace și în special cu popoarele sovietice dela Răsărit.

Printre aceste dispozițiuni, aceea de la art. 16, referitoare la publicațiuni, spectacole și filme, rămăsese singura și aștepta o reglementară legală în scopul de a împiedica răspândirea otrăvei fasciste prin astfel de mijloace.

Pentru a îndeplini această lipsă și în spiritul Convenției de Armistițiu, am întocmit prezentul proiect de decret-lege, referitor la retragerea imediată din circulație a publicațiunilor periodice și neperiodice, reproducerilor plastice și grafice, filmelor, discurilor, medaliilor și insignelor metalice, având un caracter de tip fascisto-hitlerist sau conținând elemente de natură a dăuna bunelor relații ale României cu Națiunile Unite și cu Uniunea Sovietică, proiect de decret-lege pe care cu cel mai profund respect îl supun Maiestății Voastre, spre Înaltă aprobare și semnătură.

Sunt cu cel mai profund respect,

Sire,

al Maiestății Voastre prea plecat și prea supus servitor,

Ministrul propagandei,
P. Constantinescu-Iași
Nr. 849/945”¹.

Prevederile cu privire la publicațiile periodice și neperiodice sunt exprimate destul de clar în acest Decret-Lege redat mai sus, iar comisia de cenzori de la Ministerul Propagandei trebuia să aibă în vedere următoarele aspecte:

- întocmirea unor liste cu toate publicațiile, periodice și neperiodice, care conțin idei legionare, fasciste, hitleriste, șoviniste, rasiste sau pasagii dăunătoare bunelor relații ale României cu Națiunile Unite (cf. art. II);

- tipografii și editorii din toată țara erau obligați să predea lista cu toate publicațiile, periodice și neperiodice, tipărite sau editate de ei, în perioada 1 ianuarie 1917-23 august 1944 (cf. art. III);

- obligativitatea de a fi retrase și depozitate în încăperi speciale toate publicațiile, periodice și neperiodice, menționate în art. II;

- după publicarea listelor cu publicațiile interzise, acestea urmau să fie predate prefecturilor de județ sau, în cazul orașului București și al împrejurimilor acestuia, la Depozitul Oficiului de Hârtie (cf. art. V);

- publicațiile interzise, periodice și neperiodice, aflate în biblioteci, aveau să rămână acolo mai departe, putând fi consultate doar pe baza unei autorizații speciale individuale, de la șeful bibliotecii, și doar în sediul bibliotecii (cf. art. VII);

- pedepsele pentru încălcarea acestui Decret-Lege erau de două feluri: închisoare corecțională cuprinsă între 1-10 ani sau amendă de la 50.000-400.000 lei, acestea putând fi aplicate separat sau cumulativ (cf. art. VIII).

Așadar, până la înființarea oficială a instituției cenzurii în România (D.G.P.T.), eveniment care a avut loc în anul 1949, această lege a funcționat în perioada anilor 1945-1949, ulterior fiind publicate și listele respective cu autorii și scrierile interzise de regimul comunist, sub forma unor broșuri.²

2. Prevederi referitoare la presa teologică în legislația bisericească (1948-1953)

Presa bisericească a fost prevăzută și în legislația bisericească, alcătuită de Patriarhul Justinian Marina între anii 1948-1953.

¹ *Monitorul Oficial*, partea I-a, CXIII (1945), 102, pp. 3701-3702.

² Pentru mai multe informații a se vedea Paul CARAVIA, „Studiu introductiv”, în: Paul CARAVIA (coord.), *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București, Ed. Enciclopedică, 2000, pp. 17-40.

În *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*³, mai precis în art. 34, este menționat următorul fapt despre Consiliul Național Bisericesc:

„exercită, prin consilierii administrativi, ca membri permanenți, următoarele atribuțiuni: [...] b) Editarea Buletinului Oficial al Patriarhiei (revista *Biserica Ortodoxă Română*, n. n.); c) Editarea revistei Institutelor de Teologie (revista *Studii Teologice*, n. n.)”⁴.

Tot aici, la *Secția IV. A. Eparhia*, la art. 106, sunt enumerate atribuțiile Consiliului Eparhial, exercitate prin consilierii administrativi, și anume: „b) editarea buletinului oficial al Eparhiei”⁵.

De aici rezultă faptul că cei care se ocupau de revistele bisericești erau consilierii administrativi din cadrul Patriarhiei, respectiv cei ai eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române.

În articolul 199 din *Statut* sunt menționate revistele publicate de Patriarhia Română, și anume:

„I. Buletinul său Oficial «Biserica Ortodoxă Română», în care vor fi inserate în mod obligatoriu: a) Desbaterile organelor deliberative centrale ale Bisericii; b) Deciziile și dispozițiile cu caracter normativ date pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română; c) Toate celelalte dispoziții și încunoștințări pentru care este necesară publicitatea; d) Teme (subiecte) de îndrumare pastorală, recenzii etc. II. Revista «Ortodoxia» pentru problemele de ordin extern ortodox și interconfesional. III. Revista «Studii Teologice» a Institutelor Teologice Universitare, cu prelegerile și studiile profesorilor. Buletinul Oficial și cele două reviste sunt obligatorii pentru toate parohiile din cuprinsul Patriarhiei Române”⁶.

În *Regulament de organizarea și funcționarea instituțiilor de învățământ pentru pregătirea personalului bisericesc și recrutarea Corpului Didactic din Patriarhia Română*⁷, la articolul 189, sunt enumerate datoriile membrilor corpului didactic: „ca profesori și cercetători, toți membrii corpului didactic ai Institutelor Teologice de grad Universitar au și îndatorirea de a contribui la îndrumarea misionară și socială a clerului, prin prelegeri, conferințe și publicații. În acest scop ei vor edita, lunar, revista «Studii Teologice», sub conducerea unui comitet de redacție, din profesorii Institutelor Teologice, secretar de redacție al revistei fiind, de drept, consilierul administrativ al Învățământului pentru pregătirea

³ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române sub Înalt Preasfințitul Patriarh Justinian, 1948-1953*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1953.

⁴ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, pp. 13-14.

⁵ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 30.

⁶ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 48.

⁷ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, pp. 99-174.

personalului bisericesc de pe lângă Sfântul Sinod. Revista «Studii Teologice» va fi trimisă tuturor preoților din țară, pentru îndrumarea și pregătirea lor teologică și în vederea examenelor prevăzute de Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române⁸.

Tot aici, la *Capitolul VII*, unde este descrisă organizarea cursurilor pentru titlul de magistru, se spune faptul că cele mai bune lucrări de seminar „vor fi publicate în «Studii Teologice» (art. 250)⁹. Lucrarea pregătită de candidatul care dorește să obțină titlul de magistru în Teologie va fi publicată tot în revista *Studii Teologice* (cf. art. 260)¹⁰.

În ceea ce privește candidații la titlul de doctor în Teologie, aceștia „vor lucra la Centrul Eparhial sub ascultarea Chiriarhului respectiv, ce și-au ales pentru îndrumare. Ei vor conduce sau lucra la Buletinul Centrului Mitropolitan respectiv¹¹, Biblioteca eparhială etc.” (cf. art. 269)¹².

În *Regulament pentru determinarea atribuțiilor Patriarhului și pentru funcționarea organelor centrale deliberative, administrative și executive din Patriarhia Ortodoxă Română: Sfântul Sinod, Sinodul Permanent, Adunarea Națională Bisericească, Consiliul Național Bisericesc, Administrația Patriarhală și Instituțiile Anexe*¹³, la art. 48, sunt specificate atribuțiile *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și mănăstiri* din cadrul Sfântului Sinod, care, printre altele, trebuia să se ocupe și de „i) Editarea revistelor bisericești: «Biserica Ortodoxă Română», Buletinul Oficial al Patriarhiei; «Ortodoxia» și «Studii Teologice» și Buletinele Eparhiale¹⁴.

Printre atribuțiile consilierilor administrativi patriarhali, care „lucrează sub președinția Patriarhului sau a unuia dintre Vicarii Patriarhali¹⁵, se numără și următoarele: „b) Editarea Buletinului Oficial al Patriarhiei, «Biserica Ortodoxă Română»; c) Editarea revistelor: «Ortodoxia» și «Studii Teologice» (cf. art. 138)¹⁶.

În *Secțiunea a II-a* din prezentul Regulament, sunt enumerate *Instituțiile anexe* ale Bisericii Ortodoxe Române, prima dintre ele fiind *Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă*, care funcționează în cadrul Administrației Patriarhale, scopul

⁸ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 146.

⁹ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 161.

¹⁰ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 163.

¹¹ Este vorba despre următoarele publicații periodice: 1) Revista *Glasul Bisericii* – pentru Mitropolia Ungro-Vlahiei; 2) Revista *Mitropolia Moldovei și Sucevei* – pentru Mitropolia Moldovei și Sucevei; 3) Revista *Mitropolia Ardealului* – pentru Mitropolia Ardealului; 4) Revista *Mitropolia Banatului* – pentru Mitropolia Banatului; 5) Revista *Mitropolia Olteniei* – pentru Mitropolia Olteniei.

¹² *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 165.

¹³ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, pp. 177-238.

¹⁴ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 188.

¹⁵ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 208.

¹⁶ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 208.

lui fiind, printre altele, „c) editarea, tipărirea și răspândirea revistelor de știință teologică și informație bisericească (cf. art. 178)”¹⁷.

Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă se împarte, cf. art. 180, în două sectoare: „A. Sectorul de Editură și Tipografie; și B. Sectorul Atelierelor pentru confecționat obiecte de cult”¹⁸.

În ceea ce privește organizarea și funcționarea *Sectorului de Editură și Tipografie*, acesta este condus de

„consilierul Administrativ Patriarhal, ca membru al Consiliului Național Bisericesc, delegat de Patriarh. La îndeplinirea acestor atribuțiuni, consilierul este ajutat de biroul secretariatului, cu un secretar de redacție pentru reviste (cf. art. 184)”¹⁹.

Între atribuțiunile Consilierului administrativ patriarhal, cu privire la revistele bisericești, intrau și următoarele:

„c) Nu va permite culegerea și tipărirea niciunui text care nu are aprobările legale; d) poartă de grijă procurarea din timp a materialului și clișeele necesare publicațiilor Patriarhiei, precum și de regulata lor apariție și expediție (cf. art. 184)”²⁰.

Secretarul de redacție se ocupa de „adunarea din timp a materialului de tipărit la fiecare revistă”²¹, totodată el fiind cel care „răspunde moralicește și materialicește de predarea lui la timp – aprobat și bun de imprimat”²².

La art. 186 erau prevăzute atribuțiile șefului biroului de expediție, care:

„b) Întocmește fișele parohiilor și ale abonaților la publicațiile Patriarhiei Române; c) Ține în ordine perfectă, cu notă la zi, fișierul, spre a putea da referințe exacte în orice moment i s’ar cere, făcând decontările de abonamente; d) Întocmește din vreme adresele necesare expedierii și completează mandatele, borderourile și toate formele cerute de expediere; e) Cercetează, controlează, execută și referă cu privire la reclamațiile în legătură cu expediția și abonamentele publicațiilor Patriarhiei; f) Ține evidența retururilor; g) Sistează automat trimiterea publicațiilor abonaților particulari care nu și-au înnoit abonamentul înainte de data expirării lui; h) Are în grijă depozitul cu revistele Patriarhiei pe anul în curs, predând la magazie pe cele din anul expirat”²³.

Acestea sunt normele cu privire la presa bisericească, așa cum au fost consemnate în legislația bisericească după care a funcționat Biserica

¹⁷ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 222.

¹⁸ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 222.

¹⁹ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, pp. 223-224.

²⁰ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 224.

²¹ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 224.

²² *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 224.

²³ *Legislația Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 225.

Ortodoxă Română în perioada anilor 1948-1989, de unde putem desprinde următoarele idei:

- cele trei reviste centrale (*Biserica Ortodoxă Română*, *Ortodoxia* și *Studii Teologice*) împreună cu cele cinci buletine eparhiale (*Glasul Bisericii*, *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, *Mitropolia Ardealului*, *Mitropolia Banatului* și *Mitropolia Olteniei*) editate de Patriarhia Română erau coordonate de consilierul administrativ;

- revista *Studii Teologice* era condusă de un comitet de redacție format din profesorii Institutelor Teologice de grad Universitar;

consilierul administrativ avea principala atribuție de a nu permite publicarea, în revista bisericească de care răspundea, a vreunui text fără a avea aprobările legale;

- secretarului de redacție al revistelor îi reveneau ca sarcini adunarea materialului de la autori și predarea lui, la timp, pentru tipărire.

3. Tipologia cenzurii revistelor bisericești ortodoxe

În urma cercetărilor noastre, am ajuns la următoarea catalogare a cenzurii presei religioase în perioada comunistă: 1) Cenzura instituțională; 2) Cenzura redacției; 3) Autocenzura.

3.1. Cenzura instituțională

Cenzura instituțională a presei religioase ortodoxe a fost realizată de către două instituții ale statului român, și anume: 1) Ministerul / Departamentul Cultelor (1945-1989); 2) Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor / Comitetul pentru Presă și Tipărituri (1949-1977).

3.1.1. Ministerul/Departamentul Cultelor (1945-1989)

Cenzura tuturor lucrărilor editate de către cultele religioase intra în atribuțiile Direcției de Studii din cadrul Ministerului, iar mai târziu – în grija Departamentului Cultelor, respectiv a Serviciului Publicațiilor.

În 1957, când Ministerul Cultelor s-a transformat în Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri, Direcția de Studii și-a schimbat denumirea în Direcția de Studii, Documentare și Publicații²⁴.

Din componența Colegiului Departamentului Cultelor făceau parte următorii membri:

„Președinte: Dumitru Dogaru – Secretar General; Membri: Ion N. Bărbulescu – Director General; Ion Rodeanu – Directorul Direcției Împuterniciților; Mircea

²⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 6/1949, f. 8.

Neicov – Directorul Direcției de Studii, Documentare și Publicații; Gheorghe Nenciu – Responsabilul Corpului de Control de pe lângă Cabinetul Secretarului General; Păun Rădulescu – Împuternicitul Capitalei Republicii Populare Române pentru Problemele de culte; Augustin Enea – Împuternicitul Regiunii Cluj pentru Problemele de culte; Arpad Tanko – Împuternicitul Regiunii Autonome Maghiare pentru problemele de culte²⁵.

Criteriile de premiere pentru Direcția de Studii, stabilite prin adresa nr. 1860 din 8 aprilie 1961, prevedeau următoarele activități legate de politica editorială a cultelor: „d) Verificarea activității editoriale a cultelor, a manuscriselor, publicațiilor și tipăriturilor religioase de orice fel”²⁶.

Ministerul Cultelor a emis două circulare cu privire la publicațiile religioase ale tuturor cultelor, și anume: 1) Circulara nr. 23.601/1949 – Dispoziții privind publicațiile religioase; 2) Circulara nr. 32.434/1949 – Reglementarea în domeniul publicațiilor religioase²⁷.

Activitatea Direcției de Studii, mai precis a Serviciului Publicațiilor, presupunea cenzura tuturor lucrărilor editate de cultele religioase, după cum reiese din referatele și notele Ministerului / Departamentului Cultelor din anii 1955²⁸ și 1960²⁹.

În anul 1957, Secretarul General al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru, a redactat o notă cu privire la destinația revistelor religioase, unde era specificat faptul că „Departamentul Cultelor își orientează munca din acest sector în sensul ca revistele cultelor [...] să obțină și o atitudine pozitivă față de realizările regimului nostru”³⁰.

Într-un raport de activitate din anii '60 era descrisă munca comuniștilor din Direcția de Studii în perioada anilor 1966-1968³¹.

Activitatea Sectorului de Publicații din anii 1972 și 1973 presupunea următoarele lucruri:

„1. Lectura de verificare a conținutului publicațiilor periodice ale cultelor, cu întocmirea referatelor de aprobare de către conducerea Direcției și a Departamentului – însumând 20 de titluri – cu 4.800 pagini; 2. Lectura lucrărilor din planul editorial anual al cultelor (cărți de ritual, manuale teologice, monografii, pliante și ilustrate) – însumând 15 titluri – cu 3.300 pagini, precum și cererile unităților bisericești pentru diferite formulare și modele de imprimate pentru contabilitate, administrative sau

²⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 6/1949, f. 24.

²⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 6/1949, f. 60.

²⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 225/1972, ff. 2, 23-24.

²⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1/1955, ff. 3-14.

²⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, ff. 31-32.

³⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 31.

³¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 31/1966, ff. 8, 15, 18, 25.

ocasionale [...]; 4. Rezolvarea textului pastoralelor de Crăciun 1972 și anul nou 1973 ale șefilor de culte – acțiune în curs de încheiere; Îndeplinirea formalităților necesare la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor pentru obținerea vizelor de imprimare pentru toate manuscrisele de la pct. 1-4 și aprobarea difuzării acestora; 5. Întocmirea planului editorial pe anul 1973 [...]; 7. Stabilirea cotelor de hârtie necesare apariției revistelor teologice în anul 1973, în vederea includerii cantităților respective în planul de repartiții al DGPT [...]; 8. Organizarea unei ședințe de lucru cu colectivul Buletinului de știri pentru străinătate al Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, în cadrul căreia tov. vicepreședinte Gh. Nenciu a dat indicații în ce privește o serie de aspecte constatate în aparițiile de până acum, pentru îmbunătățiri corespunzătoare”³²

și

„1) Efectuarea lecturii de verificare a conținutului celor 19 publicații periodice ale cultelor, cu întocmirea referatelor de aprobare de către conducerea Direcției și a Departamentului, însumând, în această perioadă, titluri de manuscrise cu 5.750 pagini; 2) Lectura lucrărilor din planul editorial al cultelor: este vorba de raportul din 1972 – cărți de predici, de ritual, manuale pentru școlile teologice, texte liturgice și lecionarul romano-catolic, o lucrare despre Uniatismul din Transilvania, de Pr. D. Stăniloae (sic!)³³, îndrumătorul bisericesc al Arhiepiscopiei Sibiului, pliante, ilustrate etc., 14 titluri, însumând 3.700 pagini [...]; 3) Îndeplinirea formalităților necesare la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor pentru obținerea vizelor de imprimare la toate manuscrisele (de la pct. 1 și 2) și aprobarea difuzării acestora după imprimare; 4) Întocmirea planului editorial al cultelor pe anul 1973 [...]; 5) Întocmirea dării de seamă statistice pe trim. IV/1972 și a situației consumurilor de hârtie la lucrările editoriale ale cultelor din anul 1972 și a necesarului de hârtie pe 1973 [...]; 6) Examinarea cererii Arhiepiscopiei Sibiului de majorare cu 2000 ex. a tirajului publicației «Telegraful român» (de la 12.000 la 14.000 ex.) și efectuarea lucrărilor necesare rezolvării; 7) Executarea de lucrări în legătură cu asigurarea unor materiale pentru publicațiile religioase care apar (sub) egida unităților bisericești ortodoxe române de peste hotare (*Vestitorul* – Paris, *Altarul* – Londra etc.)”³⁴.

La începutul anilor '70 a fost alcătuit chiar și un *Îndrumar pentru sectorul editorial al Cultelor*, unde erau specificate următoarele lucruri cu privire la revistele cultelor:

„1. Manuscrisele revistelor vor fi înaintate Departamentului Cultelor, respectiv Direcției de Studii, Documentare și Relații Externe, în forma lor definitivă, înțelegându-se prin aceasta următoarele: a) Manuscrisele vor cuprinde totalitatea materialelor ce urmează să apară în lucrarea respectivă (în numărul de revistă

³² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 227/1972, ff. 7-9.

³³ În text apare scris greșit *Stăniloae* în loc de *Stăniloae*.

³⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 144/1973, ff. 30-31.

respectiv). Nu se vor trimite în tranșe lucrările, iar după predarea lor nu se mai fac schimbări în cuprinsul lor; b) Manuscrisele vor fi înaintate în trei exemplare, cu textul definitiv și fiecare filă numerotată, începând cu prima filă a manuscrisului și terminând cu ultima; Odată cu manuscrisul vor fi înaintate toate anexele ce fac parte integrantă din lucrare (revistă etc.), fotografii, planșe, note explicative, sumar etc.; d) În adresa ce însoțește manuscrisul se va face o scurtă prezentare a materialelor cuprinse în manuscris, accentuându-se asupra celor ce prezintă o deosebită importanță sau semnificație. Tot în adresă se vor menționa următoarele: «Conținutul materialelor cuprinse în acest manuscris corespund din punctul de vedere al regimului general al tipăriturilor și ne asumăm răspunderea cuprinsului, precum și a publicării acestora»; 2. Fiecare pagină de manuscris să fie dactilografiată stat (31 de rânduri x 65 de semne) și nu se va folosi hârtie pelur (foiță) pentru cele trei exemplare care se înaintează Departamentului Cultelor; 3. În cazul preluării sau prelucrării unor materiale, în întregime sau parțial, din alte publicații (românești sau străine), se va indica sursa, când și unde a apărut revista respectivă; la materialele semnate cu pseudonime sau inițiale se va da listă separată, cu numele real, anexată la manuscris; 4. În sumar se va indica pentru fiecare material în parte pagina la care acesta se regăsește în manuscrisul respectiv; 5. Pentru respectarea periodicității revistelor care apar trimestrial sau la 2 luni, este necesar ca manuscrisele să fie înaintate cu 90 de zile înainte de data apariției acestora; 6. După primirea manuscrisului cu vizele de imprimare, se vor respecta toate indicațiile și observațiile făcute în legătură cu conținutul articolelor din manuscrisul respectiv. Orice modificare sau inserare de noi date, cifre etc. nu se poate face decât cu aprobarea Departamentului Cultelor; 7. După terminarea imprimării revistei (lucrării etc.), se vor înainta Direcției de Studii, Documentare și Relații Externe câte 14 exemplare de semnal, iar separat câte un exemplar Președintelui și Vicepreședintelui Departamentului Cultelor; 8. Publicațiile cu apariție bilunară vor fi înaintate la Departamentul Cultelor cu cel puțin 25 de zile înainte de data la care sunt prevăzute să apară³⁵.

Deși procesul cenzurii intra în responsabilitatea Direcției de Studii, cu toate acestea au existat cazuri când unele persoane din ierarhia superioară a Departamentului Cultelor au intervenit în mod direct. Relevant în acest sens este cazul vicepreședintelui Departamentului Cultelor, Gheorghe Nenciu, care s-a implicat în organizarea activității revistei *Romanian Orthodox Church News*:

„Organizarea unei ședințe de lucru cu colectivul Buletinului de știri pentru străinătate al Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, în cadrul căreia tov. vicepreședinte Gh. Nenciu a dat indicații în ce privește o serie de aspecte constatate în aparițiile de până acum, pentru îmbunătățiri corespunzătoare, și totodată a fost de acord ca Serviciul de relații externe al Patriarhiei să prezinte propuneri privind organizarea în viitor a colectivului redacțional³⁶.”

³⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 102/1971, ff. 60-61. Aceste îndrumări sunt reluate în aceeași formă, cu mici modificări, și la filele 69-70, respectiv 75-79.

³⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 227/1972, f. 9.

Într-un raport al Direcției de Studii din anul 1974, se preciza nivelul revistelor teologice publicate de cultele din țară: „nivelul revistelor teologice este mai ridicat decât în toate țările din răsăritul Europei”³⁷.

În anii următori, cenzura a fost îndreptată îndeosebi asupra publicațiilor periodice ale Bisericii Ortodoxe Române³⁸ și asupra conținutului acestora și trebuia să respecte următoarea direcție:

„se va insista ca în publicațiile cultelor să se acorde o atenție sporită pentru articolele care aduc argumente cu privire la continuitatea poporului român, cu privire la drepturile noastre istorice, precum și a acelor care afirmă adeziunea cultelor la linia politică a statului nostru”³⁹.

În Nota nr. 26/C/1977 din 10 mai 1977, Ion Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor, propunea următoarele măsuri cu privire la tipărirea lucrărilor cultelor:

„3. Să aprobăm mai multe titluri într-un tiraj mai mic, în loc de puține titluri în tiraj mare [...]; 6. Să stimulăm editarea și tipărirea manualelor și cursurilor necesare școlilor teologice, pentru a asigura pregătirea corespunzătoare a elevilor și studenților teologi și a înlesni controlul nostru asupra lor [...]; 7. Menționăm că în planul editorial pe anul 1977 am evitat, în general, includerea acelor lucrări care, prin conținutul lor, sunt destinate credincioșilor”⁴⁰.

3. 1. 2. Direcția Generală a Presei și a Tipăriturilor (1949–1977)

Chiar la începutul anului 1945, prin prevederile Armistițiului semnat în septembrie 1944, care a fost publicat în *Monitorul Oficial* nr. 219 din 22 septembrie 1944, era consemnat următorul lucru:

„orice ziar, revistă, periodic de orice fel care apărea în România avea nevoie de «autorizația de apariție a Cenzurii Centrale a Presei, care se acordă după o prealabilă cercetare de către o comisie specială funcționând la Direcția Presei a Ministerului Afacerilor Externe»”⁴¹.

Acesta este momentul oficial al instaurării cenzurii presei la noi în țară.

Așadar, putem considera

„începutul cenzurii cărților în regimul comunist acel «Decret-Lege nr. 364 din 2 mai 1945», semnat de Regele Mihai, în temeiul articolului 16 din Convenția

³⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1974, f. 15.

³⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 77/1976, f. 3.

³⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 77/1976, f. 3.

⁴⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1977, ff. 136–137.

⁴¹ Luminița MARCU, *O revistă culturală în comunism: Gazeta literară 1954–1968*, București, Ed. Cartea Românească, 2014, p. 18.

de Armistițiu, «pentru retragerea unor anumite publicațiuni periodice și neperiodice [...]»⁴².

Cenzura presei a fost instaurată odată cu guvernul comunist Petru Groza, deși nu este specificat tipul de presă (laică ori religioasă) în acel decret-lege. Un alt moment important îl reprezintă reînființarea, în martie 1945, a Ministerului Propagandei Naționale, după ce fusese desființat imediat după 23 august 1944 și transformat ulterior în Ministerul Informațiilor, începând cu 5 martie 1946⁴³. În perioada guvernului Petru Groza, ministerul a fost condus de Petre Constantinescu-Iași, iar în anul 1948, „acesta a fuzionat cu Ministerul Artelor (fostul Minister al Culturii Naționale și al Cultelor) și a devenit Ministerul Artelor și Informațiilor”⁴⁴.

În anul 1949 se vor desprinde din Ministerul Artelor și Informațiilor câteva direcții generale, dintre care aceea care ne interesează pe noi în cercetarea noastră este *Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor*⁴⁵ sau prescurtat DGPT. În perioada 1945-1948, până la înființarea DGPT-ului, criteriul principal al cenzurii și epurării tipăriturilor, în acest caz al presei, a fost „defascizarea” acestora.

Între atribuțiile direcției nou înființate, conform Decretului nr. 218, va intra și autorizarea apariției oricăror tipărituri: ziare, reviste, programe, afișe etc., luându-se măsuri pentru respectarea condițiilor legale de imprimare⁴⁶.

Prin Hotărârea nr. 461 din 28 mai 1951, în cadrul DGPT vor fi consemnate șapte organe centrale, iar prima dintre ele va fi *Direcția Presei și Publicațiilor periodice*. Schema de funcții pe anul 1952 va fi următoarea:

- „1. Serviciul Controlul Presei din Capitală
Controlul Cotidienelor, Periodicelor și lucrărilor tipografice
Controlul Emisiunilor Radiofonice
Controlul Emisiunilor Radiotelegrafice și Buletinelor de Știri (Agerpres)
2. Serviciul Presei Regionale și Raionale
3. Serviciul Instructaj și Controlul Presei Regionale și Raionale
 - A. Organe centrale
 - B. Organe regionale și raionale
4. Serviciul Autorizării Difuzării Presei din Capitală”⁴⁷.

⁴² Liliana COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*, București, Ed. Cartea Românească, 2014, p. 22.

⁴³ Stelian NEAGOE, *Istoria Guvernelor României, de la începuturi – 1859, până în zilele noastre – 2012*, București, Ed. Machiavelli, 2013, p. 175.

⁴⁴ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 19.

⁴⁵ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 19.

⁴⁶ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 88.

⁴⁷ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 89.

În anul 1954, DGPT-ul s-a reorganizat în trei sectoare principale: 1) Presă; 2) Carte; 3) Propagandă și agitație orală și vizuală.

Dintre cenzorii care s-au ocupat de presa bisericească ortodoxă, îi putem aminti pe următorii: 1) pentru revista *Biserica Ortodoxă Română*: Văideanu O., Banciu D., Stancu, C. I. Lazăr⁴⁸; 2) pentru revista *Glasul Bisericii*: Văideanu O., Crivelascu, C. E., Stancu C., Popa M.⁴⁹; 3) pentru revista *Mitropolia Ardealului*: C. E., M. Popa, Iancu, Dumitrescu⁵⁰; 4) pentru revista *Mitropolia Banatului*: Banciu D., Iancu, L. Stancu, H. ... (indescifrabil)⁵¹; 5) pentru revista *Mitropolia Olteniei*: Stancu, ... (indescifrabil), H. ... (indescifrabil), Banciu D.⁵²; 6) pentru revista *Mitropolia Moldovei și Sucevei*: Banciu D. și Stancu⁵³; 7) pentru revista *Ortodoxia*: Moga L., I. Lazăr, ... (indescifrabil), ... (indescifrabil)⁵⁴; 8) pentru revista *Studii Teologice*: ... (indescifrabil), Banciu D., Popa, Antonescu, ... (indescifrabil), Crivelescu, Dumitrescu⁵⁵; 9) pentru ziarul *Telegraful Român*: Văideanu, ... (indescifrabil), ... (indescifrabil), I. Lazăr, ... (indescifrabil), C. Stancu, ... (indescifrabil), C. E., Crivelescu, Antonescu⁵⁶.

Anul 1977 reprezintă un punct de cotitură în istoria cenzurii în România, deoarece, după o activitate de mai bine de 20 de ani, DGPT-ul a fost desființat, însă „cenzura a devenit chiar mai dură”⁵⁷.

Locul cenzurii comuniste a fost luat de autocenzură, despre care unii cercetători ai fenomenului au afirmat că a avut două niveluri: „inconștientă (ori semiconștientă) și deliberată”⁵⁸. O modalitate care a funcționat nu doar la noi în țară, ci în tot blocul sovietic a fost limbajul *esopic*, care presupunea interacțiunea între autor și cititor prin „ascunderea de cenzură a conținutului inadmisibil”⁵⁹.

Revenind la presa bisericească, trebuie menționat faptul că modificarea relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Statul Român a fost rezultatul noilor schimbări politice, adică al instaurării regimului totalitar comunist.

Cu toate că a existat o dublă cenzură a presei bisericești, care era făcută atât de angajații DGPT, cât și de cei ai Departamentului Cultelor (azi, Secretariatul de Stat pentru Culte), autorii au putut publica articole și sub pseudonim ori

⁴⁸ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 60.

⁴⁹ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 64.

⁵⁰ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 66.

⁵¹ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 67.

⁵² ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 68.

⁵³ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 69.

⁵⁴ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 70.

⁵⁵ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 73.

⁵⁶ ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 96/1968, f. 74.

⁵⁷ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 264.

⁵⁸ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 274.

⁵⁹ L. COROBCA, *Controlul cărții. Cenzura literaturii...*, p. 275.

sub numele lor inversat și/sau prescurtat. Un exemplu este cazul lui Arșavir Nazaret Acterian, care se afla pe o listă făcută de angajații DGPT cu numele unor persoane care erau oprite de la publicare încă din anul 1965. Lista respectivă a fost împărțită în șase categorii, Arșavir Acterian⁶⁰ figurând în categoria a IV-a, intitulată *Persoane despre care nu știm nimic*. Și totuși, acesta a publicat în revista *Glasul Bisericii* un articol de 4 pagini intitulat *La 80 de ani de la moartea lui Eminescu*, în nr. 3-4 din 1969, pe care l-a semnat sub numele prescurtat Ar. N. Acterian. În pofda existenței cenzurii, apariția acestor reviste bisericești și-a urmat cursul firesc până în anul 1989, în paginile lor fiind publicate valoroase studii și articole de teologie, istorie, cultură, artă etc.

3.2. Cenzura redacției. Studiu de caz: revista *Bucium Ortodox* (1942-1944)

Revista *Bucium Ortodox*, predecesoarea revistei *Glasul Bisericii*, a avut o cenzură internă încă de la înființarea acesteia.

Ca dovadă stă articolul de la rubrica *Informații* din revista *Buletinul Circularelor al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din București*, semnat de preotul Ion Gafton, pe atunci, consilierul cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, și anume:

„pentru revista noastră «Bucium Ortodox», așteptăm dela Cucernicii Preoți și dela binecredincioșii fii ai bisericii ortodoxe «articole spre publicare». Ele vor trebui scrise numai pe o pagină, cât mai concise și citeț. La începutul articolului sau la sfârșitului lui, fiecare autor va scrie: «las toată libertatea Secției Culturale a Sf. Patriarhii să facă îndreptările sau schimbările ce va găsi cu cale»⁶¹.

Scopul cenzurii revistei, după cum se menționează și în legislația bisericească ortodoxă alcătuită de Patriarhul Justinian Marina între anii 1948-1953, era acela de a nu permite să apară în paginile revistelor teologice vreun lucru neconform cu politica de stat.

Deși cenzura oficială, de stat, a fost desființată în anul 1977, cenzura redacției s-a menținut până în anul 1989.

După moartea Patriarhului Justinian († 26 martie 1977), a fost instalat noul patriarh în persoana Mitropolitului Moldovei, Iustin Moiescu. Printre alte reforme pe care Patriarhul Iustin le-a făcut, a fost și aceea de a-i schimba pe toți redactorii revistelor bisericești editate de Patriarhia Română⁶², inclusiv pe cel care se ocupa de *Glasul Bisericii*.

⁶⁰ Emilia ȘERCAN, *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*, Iași, Ed. Polirom, 2015, p. 146.

⁶¹ REDACȚIA, „Informații”, *Buletinul Circularelor al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din București*, VII (1942), 9-12, p. 64.

⁶² Este vorba despre cele trei reviste centrale bisericești (*Biserica Ortodoxă Română*, *Ortodoxia* și *Studii Teologice*) și de revista *Glasul Bisericii*, care era editată de Arhiepiscopia Bucureștilor.

Începând cu luna iulie a anului 1977, a fost numit consilier cultural mitropolitan și, implicit, responsabilul revistei *Glăsuțul Bisericii* preotul Ilie Georgescu, care a ocupat această funcție până în anul 1989.

Într-o convorbire avută cu el⁶³, acesta mi-a relatat ce presupunea munca sa în calitate de redactor-șef al revistei, și anume: 1) Lectura materialelor trimise spre publicare; 2) Intervenea asupra stilului textelor; 3) Acolo unde era cazul, era chemat autorul și se discuta pe text, în redacție; 4) Accepta din partea Preotului Gh. Bogdaproste, redactorul revistei, propunerile făcute de acesta cu privire la persoanele și articolele care urmau să apară în revistă; 5) Colabora cu Preasfințitul Părinte Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu privire la problemele revistei și niciodată cu Patriarhul Iustin; 6) Mergea la Departamentul Cultelor și lăsa revista spre lectură, iar ulterior o ridica personal sau trimitea pe cineva, după ce primea telefon din partea lor.

3.3. Autocenzura

După desființarea oficială a instituției cenzurii, în anul 1977, revistele bisericești au fost supuse în continuare cenzurii exercitate de către Departamentul Cultelor.

Autorii, teologi sau laici, care doreau să publice texte în publicațiile periodice ale Bisericii Ortodoxe Române erau nevoiți să se autocenzureze pentru a nu intra în contradicție cu politica comunistă.

Într-o discuție avută în vara anului 2011 cu Pr. prof. dr. Gheorghe Drăgulin⁶⁴, acesta spunea, cu privire la cenzură, că autorii trebuia să-și aleagă foarte bine cuvintele pentru ca textele lor să nu fie respinse de la publicare. La final, după ce articolul sau studiul respectiv era dactilografiat, autorul mergea la Departamentul Cultelor, iar cenzorul care se ocupa de revistele bisericești lectura textul de față cu acesta. Dacă cenzorul identifica vreun lucru nepotrivit în textul respectiv, tăia pasajele respective, iar la final îi returna autorului materialul, pe care putea să îl publice ulterior cu modificările aferente.

4. Mecanismul cenzurii presei religioase

Pentru a putea stabili modul în care a funcționat mecanismul cenzurii presei religioase în timpul regimului comunist, ne-am îndreptat atenția asupra următoarelor două aspecte: 1) Circuitul cenzurii revistelor bisericești ortodoxe; 2) Metode și mijloace ale cenzurii.

⁶³ Interviu cu Preot Ilie Georgescu în data de 17 august 2017, București.

⁶⁴ Interviu cu Preot prof. dr. Gheorghe Drăgulin în data de 23 iulie 2011, București.

4.1. Circuitul cenzurii revistelor bisericești ortodoxe

Așa cum am specificat anterior, presa religioasă, indiferent de cult, era supusă unei duble cenzuri, care era realizată de către DGPT și de Ministerul / Departamentul Cultelor. Așadar, dacă, pentru a putea tipări o carte laică, autorul se adresa direct editurii, care, la rândul ei, trimitea manuscrisul doar către cenzura de stat (DGPT), pentru un text religios, indiferent de natura sa (revistă, carte, pliant etc.), era necesară o dublă aprobare a cenzurii.

În cazul lucrărilor religioase, în mod special al revistelor bisericești ortodoxe, cenzura presupunea următorul traseu: 1) Redacția revistei Ministerul / Departamentul Cultelor (Direcția de Studii Serviciul Publicații) DGPT (Direcția Tipăririi Presei Centrale) Departamentul Cultelor (Direcția de Studii Serviciul Publicații) Redacția revistei.

Acest drum era parcurs de fiecare număr al revistei *Glasul Bisericii* , asemenea tuturor publicațiilor periodice ale tuturor cultelor religioase.

Vizele care trebuia obținute din partea DGPT pentru tipărirea revistelor erau: 1) Aprobarea de imprimare; 2) Aprobarea de difuzare.

Dacă pentru un număr al unei reviste era nevoie de completări și se adăugau unui sau mai multe articole, se repeta același circuit cenzural.

Abia după primirea vizei de imprimare, exemplarul revistei putea fi trimis la tipografie și tipărit. Apoi, revista era retrimisă către Departamentul Cultelor, în trei sau mai multe exemplare tipărite⁶⁵, pentru a se verifica dacă textul nu fusese cumva modificat după imprimare. De obicei, se făceau noi corecturi pe șpalt și materialul era trimis redacției pentru a fi modificat, urmând același traseu al cenzurii. După ce materialul era trimis înapoi redacției, revista primea viza cea mai importantă: avizul de difuzare. Abia din acel moment, în urma consultării de către cenzură a exemplarelor de control și după ce redacția îndeplinea formalitățile corespunzătoare, revista putea fi trimisă către abonați.

4.2. Metode și mijloace ale cenzurii

În ceea ce privește metodele și mijloacele folosite, am identificat patru tipuri de cenzură: 1) Cenzura textului propriu-zis. Studiu de caz: revista *Glasul Bisericii* , Anul XXIX (1971), nr. 7-8; 2) Controlul tirajelor; 3) Controlul cotelor de hârtie; 4) Avizarea aprobărilor de imprimare și difuzare.

⁶⁵ Numărul „exemplarelor de control” varia în funcție de situație, între 7 și 16 exemplare. Au existat cazuri când exemplarele de semnal nu erau specificate în adresa redacției înaintată către Departamentul Cultelor, așa cum se poate vedea în cazul nr. 7-8/1968 al revistei *Glasul Bisericii* cf. ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 192/1969, f. 463.

4.2.1. *Cenzura textului propriu-zis. Studiu de caz: revista Glasul Bisericii, Anul XXIX (1971), nr. 7-8*

Metoda folosită cel mai des de către cenzorii periodicelor religioase a fost cenzura textului.

Ca studiu de caz, am ales nr. 7-8 din anul 1971 al revistei *Glasul Bisericii*, care conține 171 de pagini (pp. 629-784) și o Anexă de 16 pagini (pp. I-XVI).

Cenzura articolelor revistei a fost făcută de către Durosov Macheev Ecaterina, îndrumător principal al Direcției de Studii, Documentare și Relații Externe din cadrul Departamentului Cultelor, după cum reiese din referatul semnat de aceasta și datat în 21 octombrie 1971⁶⁶.

În referat sunt specificate următoarele mențiuni cu privire la cenzura articolelor:

„În urma lecturării articolelor de relații externe (total 72 pag.) din cuprinsul manuscrisului revistei «Glasul Bisericii» Nr. 7-8/1971, propunem următoarele: - Respingerea articolului intitulat «Preocupări omiletice contemporane» (rezumat al unui ciclu de prelegeri de la Academia teologică catolică din Polonia), întrucât se axează pe linia îndrumătorilor practice, de aplicare a directivelor Conciliului II Vatican, privind intensificarea vieții religioase. Articolul conține exemple, îndrumări concrete și directive de pastorală, omiletică și catehetică subordonate scopului revenirii la intensitatea vieții creștine din primele veacuri. De asemenea, se pune accent deosebit pe eshatologie și pe așa-zisa împlinire a «profețiilor mesianice» în vremea noastră. - De asemenea, respingerea articolului «Autocefalia și autonomia bisericească» după documentele recente ale Patriarhiei din Moscova «întrucât este vorba de reproducerea încercărilor de motivare teologică a constituirii așa-zisei «Biserici ortodoxe din America» - act reprob de aproape toate bisericile ortodoxe și care a adus prejudicii și intereselor Episcopiei misionare ortodoxe române din S.U.A. - Corectarea masivă în toate cele 9 pagini a articolului intitulat «Câteva considerațiuni asupra atitudinii Bisericii ortodoxe române față de problema creării unui climat internațional de colaborare și securitate», întrucât conține atât multe afirmații inexacte, cât și puternice accente de triumfalism bisericesc. - Efectuarea de corecturi de mai mică suprafață în textul articolelor: «Acțiuni în slujba păcii» (p. 1, 2, 3, 4 și 6), «Știri ecumenice» (p. 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12), «Întrunirea de la Geneva a preoților romano-catolici europeni» (p. 3 și 4), «C. V. Scuteris «Ecleziologia Sf. Grigorie de Nyssa» (p. 2, 3 și 7), «J. Groataers, Crise et avenir de l'oecuménisme (p. 1, 3, 4, 5, 6 și 8)»⁶⁷.

Cenzorul, în persoana lui Durosov Macheev Ecaterina, s-a ocupat doar de cenzura articolelor privitoare la relațiile externe, care însumau 72 de pagini⁶⁸.

⁶⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, ff. 5-6.

⁶⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, ff. 5-6.

⁶⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

Printre măsurile luate de aceasta, conform referatului întocmit de dânsa, putem aminti:

- respingerea a două articole;
- corectarea masivă a unui articol;
- realizarea unor mici corecturi în cinci articole.

În referat nu apar decât titlurile articolelor, fără a se preciza însă numele autorilor. Astfel, din păcate, nu putem ști de cine au fost scrise articolele respinse de cenzură.

În privința celorlalte articole, asupra cărora s-au făcut corecturi, lucrurile sunt mai simple, deoarece îi putem identifica pe autorii acestora după cuprinsul revistei⁶⁹.

Primul articol care a fost respins se intitulează *Preocupări omiletice contemporane*. Motivul interzicerii publicării acestuia în paginile nr. 7-8 al revistei *Glasul Bisericii*, așa cum se consemnează în referat, este următorul:

„întrucât se axează pe linia îndrumătorilor practice, de aplicare a directivelor Conciliului II Vatican, privind intensificarea vieții religioase. Articolul conține exemple, îndrumări concrete și directive de pastorală, omiletică și catehetică subordonate scopului revenirii la intensitatea vieții creștine din primele veacuri. De asemenea, se pune accent deosebit pe eshatologie și pe așa-zisa împlinire a «profețiilor mesianice» în vremea noastră⁷⁰».

Al doilea articol respins de cenzorul Durosov Macheev Ecaterina, intitulat *Autocefalia și autonomia bisericească după documentele recente ale Patriarhiei din Moscova*, se bazează pe faptul că „este vorba de reproducerea încercărilor de motivare teologică a constituirii așa-zisei «Biserici ortodoxe din America»⁷¹».

Articolul scris de Preotul Petre F. Alexandru, consilierul cultural mitropolitan și redactorul responsabil al revistei *Glasul Bisericii*, a fost cenzurat masiv, deoarece, în opinia cenzorului, acesta „conține atât multe afirmații inexacte, cât și puternice accente de triumfalism bisericesc⁷²».

⁶⁹ Este vorba despre următorii: 1) REDACȚIA – „Acțiuni în slujba păcii” (pp. 655-657); 2) Preot P.F. ALEXANDRU – „Considerații asupra atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de problema creării unui climat internațional de colaborare și securitate” (pp. 658-661); 3) Diac. prof. O. BUCEVȘCHI – „Știri ecumenice” (pp. 662-668); 4) Ierom. Veniamin MICLE – „Întrunirea de la Geneva a preoților romano-catolici europeni” (pp. 669-672); 5) Asistent Ștefan C. ALEXE – „Constantin V. Scuteris, *Ecleziologia Sfântului Grigorie de Nyssa*”, Atena, 1969, 195 p. (recenzie) (pp. 772-775); 6) P. V. I. – «J. Groaeters, *Crise et avenir de l'oecuménisme*», în: *Irenikon*, Tome XLIV, 2-e trimestre, 1971, pp. 159-190 (recenzie) (pp. 777-779).

⁷⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

⁷¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

⁷² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, f. 5.

Celorlalte cinci articole li s-au adus corecturi de mai mică suprafață⁷³.

Din nefericire, în fondul arhivistic al Ministerului Cultelor, care se află depozitat la Arhivele Naționale Istorice Centrale, nu s-a păstrat materialul cenzurat din nr. 7-8/1971 al revistei *Glasul Bisericii*, cu excepția referatului identificat de noi.

Referatul cenzorului nu conține și pasajele necorespunzătoare, care au fost eliminate din textul trimis inițial spre lectură, în prezent existând doar varianta finală a revistei, așa cum a apărut ea după ce a primit viza de imprimare și viza de difuzare.

4.2.2. Controlul tirajelor

Primele documente cu privire la controlul tirajelor unor periodice religioase se găsesc în arhiva Ministerului Cultelor.

Secretarul General al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru, afirmă într-o Notă din 4.II.1959 că

„Departamentul Cultelor, cu adresa nr. 1.252 din 27 noiembrie 1958, a făcut cunoscute Secretariatului General al Consiliului de Miniștri situația publicațiilor religioase existente și propunerile pentru unele limitări – a periodicității și tirajelor – în anul 1959”⁷⁴.

Motivul principal pentru care fusese luată această decizie era aceea ca „revistele religioase să nu fie folosite decât de către deservenții cultelor, iar materialul publicat să servească atât la îndrumarea și documentarea acestora în chestiunile religioase sau administrativ-bisericești, cât și în problemele social-cetățenești”⁷⁵.

Dumitru Dogaru continuă zicând că

„în baza discuțiilor cu cultele, Departamentul nostru a obținut reducerile, care depășesc propunerile cuprinse în Nota din 2 decembrie 1958 – prezentată de către tov. Șipoș de la Secția Cultură și Învățământ”⁷⁶. S-a redus periodicitatea la patru reviste și a fost micșorat și numărul de pagini”⁷⁷.

Acesta încheie cu următoarea afirmație:

„Departamentul Cultelor își orientează munca din acest sector în sensul ca revistele cultelor să nu exalta”⁷⁸ misticismul bolnăvicios, mai cu seamă în condițiile când Statul

⁷³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 51/1971, ff. 5-6.

⁷⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 31.

⁷⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 31.

⁷⁶ Nota tov. Șipoș din 2.XII.1958 se regăsește la ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, ff. 33-34.

⁷⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 31.

⁷⁸ Apare o eroare de tehnoredactare în text, corect fiind *să nu exalte* în loc de *să nu exalta*.

nostru dă toată atenția culturalizării maselor și propagandei științifico-ateiste, și, pe cât cu putință, să se obțină și o atitudine pozitivă față de realizările regimului nostru și față de problemele internaționale la ordinea zilei”⁷⁹.

În Anexa acestei Note se află o listă, datată în 3 februarie 1959, ce conține titlurile periodicelor cărora le-a fost cenzurat tirajul, și anume:

„Departamentul Cultelor
De pe lângă Consiliul de Miniștri
3 februarie 1959

Publicațiile cultelor religioase

Nr. crt.	Titlul publicației	Periodicitate		Tiraj		Pagini		Format	Observații
		1958	1959	1958	1959	1958	1959		
	<i>I. Cultul Ortodox</i>								
1.	<i>Ortodoxia – București</i>	trim.	trim.	10.000	10.000	160	160	17 x 25	
2.	<i>Biserica Ortodoxă Română</i>	lunar	lunar	10.000	10.000	112	112	17 x 25	
3.	<i>Studii Teologice – București</i>	lunar	lunar	10.000	10.000	112	112	17 x 25	apar 10 numere pe an
4.	<i>Glasul Bisericii – București</i>	lunar	lunar	5.900	5.500	100	100	17 x 25	
5.	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei – Iași</i>	lunar	la 2 luni	3.750	2.000	132	132	17 x 25	
6.	<i>Mitropolia Ardealului – Sibiu</i>	la 2 luni	la 2 luni	3.500	3.000	160	160	17 x 25	
7.	<i>Telegraful român – Sibiu</i>	bilunar	5.000	4.000	4	4	17 x 25		
8.	<i>Mitropolia Olteniei – Craiova</i>	lunar	la 2 luni	4.200	3.500	144	144	17 x 25	
9.	<i>Mitropolia Banatului – Timișoara</i>	lunar	la 2 luni	3.500	3.000	132	132	17 x 25	

⁷⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 31.

	<i>II. Culte Protestante</i>								
10.	<i>Reformatus Szemle</i> – Cluj	lunar	lunar	900	900	32	32	17 x 25	apare în lb. maghiară
11.	<i>Unitarius Közlöny</i> – Cluj	lunar	-	1.500	-	16	-	17 x 25	nu mai apare
	<i>III. Cultul Mozaic</i>								
12.	<i>Revista cultului mozaic</i>	bilunar	lunar	5.000	5.000	8	8	30 x 44	apare în lb. română, idiș și ebraică
	<i>IV. Cultele Neoprotestante</i>								
13.	<i>Îndrumătorul creștin baptist</i>	lunar	lunar	6.000	2.500	12	12	21 x 30	
14.	<i>Curierul adventist – București</i>	lunar	lunar	6.000	2.500	16	16	21 x 30	apare în lb. rom. și magh.
15.	<i>Bulet. cultului pentecostal</i>	lunar	lunar	2.500	2.500	8	8		
16.	<i>Calea credinței – București</i>	lunar	lunar	3.200	2.500	16	16	17 x 25 ⁸⁰	

Într-o notă secretă anterioară, din 27.XI.1958, a lui Dumitru Dogaru către Secretariatul General al Consiliului de Miniștri, se comunică faptul că

„înainte de 1948 apăreau 108 publicații periodice religioase⁸¹, dintre care – 60 de titluri editate de cultul ortodox, 19 de cultul romano-catolic și 29 de celelalte culte. După 1948, numărul revistelor a scăzut treptat, ajungându-se ca în 1958 să mai apară în total 16 titluri, dintre care 9 titluri editate de cultul ortodox, iar 7 titluri de către restul cultelor”⁸².

Acesta continuă, spunând că

„Departamentul Cultelor este preocupat, în continuare, de reglementarea tipăriturilor religioase, de aplicarea justă a liniei regimului în acest sector de activitate [...] Dat fiind faptul că în acest an s-au luat importante alte măsuri referitoare îndeosebi la baza economică a cultelor, părerea noastră este că în unele publicații s-ar mai putea propune cultelor unele modificări minime, însă numai dacă e strict necesar. Pentru

⁸⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 32.

⁸¹ Nu sunt enumerate și titlurile acestora.

⁸² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 155.

această eventualitate propunem următoarele modificări, care ar urma, însă, să fie acceptate și de cultele în cauză:

	<i>tiraj actual</i>	<i>tiraj modificat</i>
1. Calea Credinței	3. 200 ex.	2.500 ex.
2. Curierul Adventist	6.000 ”	2.500 ”
3. Îndrumătorul Creștin Baptist	6.000 ”	2.500 ”
4. Glasul Bisericii	5.900 ”	5.500 ”
5. Mitropolia Moldovei	3.750 ”	2.000 ”
6. Mitropolia Olteniei	4.200 ”	3.500 ”
7. Telegraful Român – Sibiu	5.000 ”	4.000 ”
8. Revista Cultului Mozaic	în loc de bilunar va apărea lunar tot în 5.000 ex.	
9. Mitropolia Banatului	3.500 ex.	2.600 ”

Celelalte reviste rămân, în anul 1959, cu vechiul tiraj.

După acceptarea modificărilor de către culte, se vor face cuvenitele rectificări în autorizațiile de apariție pe 1959⁸³.

Acestei note îi sunt anexate două liste cu tirajele noi⁸⁴.

Într-un referat din 13 ianuarie 1959 al Direcției de Studii intitulat *Aprobarea planului editorial al cultelor pe anul 1959*, se afirmă: „cultele au prevăzut în planul editorial pe anul 1959 un număr de 143 de titluri de cărți de cult, calendare de perete, almanahuri, cărți de rugăciuni, broșuri religioase etc.”⁸⁵, care sunt considerate a fi exagerate⁸⁶.

În ceea ce privește planul editorial pe anul 1960 înaintat de culte spre aprobare către Departamentul Cultelor, acesta a fost trimis către Direcția Generală a Editurilor și Difuzării Cărții din cadrul Ministerului Învățământului și Culturii. În răspunsul cu nr. 100189/16.I.1960 către Departamentul Cultelor se aduce la cunoștință faptul că,

„ținând cont de necesitatea folosirii economice, raționale a hârtiei și spațiului grafic [...], trebuie studiată, pentru aceleași motive, și posibilitatea reducerii tirajelor, pe care le considerăm prea ridicate”⁸⁷.

Nota este semnată de D. Caruso, Directorul Direcției Generale a Editurilor și Difuzării Cărții, și de N. Costache, redactor.

⁸³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 155.

⁸⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, ff. 156-157.

⁸⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 16/1957, ff. 249-252.

⁸⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 16/1957, ff. 249-252.

⁸⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 30.

După primirea acestui răspuns la Departamentul Cultelor, Dumitru Dogaru, Secretarul General, a redactat o notă datată în 20.I.1960, în care vorbește despre controlul tirajelor lucrărilor editate de culte:

„în ultimii ani, Departamentul Cultelor s-a străduit și a obținut o reducere considerabilă în ceea ce privește tipărirea lucrărilor religioase: cărți de rugăciuni, de cântări, catehisme, unele manuale pentru învățământul religios și călăuze de citire a Bibliei”⁸⁸.

Dumitru Dogaru precizează metodele utilizate în acest sens: „folosindu-se metoda tergiversării și a scăpării din vedere a unora dintre materialele prezentate de culte pentru imprimat, s-au amânat cele mai insistente cereri cu privire la cărțile de cântări, cărțile de rugăciuni, catehisme, călăuze biblice etc., care erau și pentru uzul credincioșilor”⁸⁹. Interesant de reținut este faptul că nu au fost amânate lucrările mai puțin importante, ci acelea care erau necesare atât deservenților cultului, cât și credincioșilor acestora pentru care fuseseră depuse cereri „mai insistente”, scopul cenzurii, în cazul de față, fiind declarat în mod direct.

Tot el afirmă că „acest procedeu nu poate fi mult prelungit, fără riscuri”⁹⁰, și că „îndeosebi trebuie evitată răceala sau ruperea contactelor direct de colaborare existent”⁹¹, deoarece „conducerile cultelor declară uneori față de situația aceasta că sunt nemulțumite și se vor adresa și altor foruri ale Statului”⁹². Acest lucru s-a întâmplat de mai multe ori, așa cum este cazul Bisericii Ortodoxe Române atunci când Patriarhul Justinian a dorit să tipărească *Biblia* în 200.000 de exemplare și a întâmpinat greutăți din cauza cenzurii, fiind lăsat să o tipărească doar în 100.000 de exemplare.

Conducătorii cultelor au adus în sprijinul argumentării lor faptul că-n alte țări socialiste, precum Cehoslovacia, Polonia sau Ungaria, apar „cărți și broșuri numeroase și în tiraje mari”⁹³, lucru știut de către Departamentul Cultelor⁹⁴ și pe care Dumitru Dogaru îl motivează ca fiind datorită „unor raporturi cu șefii de culte mai puțin bune”⁹⁵ decât la noi”⁹⁶.

⁸⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 31.

⁸⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 31.

⁹⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 31.

⁹¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 31.

⁹² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 31.

⁹³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 31.

⁹⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

⁹⁵ Topica propoziției nu este corectă deoarece se înțelege faptul că șefii cultelor din celelalte țări socialiste au relații mai proaste cu conducerea statelor respective și ca atare primesc tiraje mai mari pentru publicațiile lor, ceea ce nu este adevărat.

⁹⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

Acesta consideră că „lucrurile nu trebuie împinse prea departe și, din contră, să se facă unele mici concesii cu caracter de suprafață”⁹⁷. Aceasta este o altă metodă folosită de cenzura comunistă, și anume de a lăsa impresia că există libertate în ceea ce privește tipărirea publicațiilor religioase.

În acest sens, propune următoarea soluție „de compromis” (sic!): „dată fiind această situație, ar fi indicat să se aprobe din când în când și unele cereri ale cultelor pentru tipărirea de cărți destinate uzului credincioșilor”⁹⁸.

Și da ca exemplu Biserica Ortodoxă Română, care avea atunci „peste 12.710.821 credincioși”⁹⁹, căreia i se poate acorda „un număr de câteva zeci de mii de exemplare (care, n. n.) nu va însemna mare lucru din punct de vedere religios, dar va fi foarte prețios pentru a păstra aparențele unei neîngrădiri a tipăriturilor religioase”¹⁰⁰.

Din această afirmație se poate observa modalitatea prin care cenzura comunistă, în mod premeditat și conștient, a îngădit tipărirea în tiraje mari a publicațiilor religioase, permițând doar tiraje mici pentru salvarea „aparențelor unei neîngrădiri a tipăriturilor religioase”¹⁰¹.

Aceleași idei, enunțate mai sus, cu privire la cenzura tirajelor publicațiilor editate de către culte sunt reluate de către Secretarul General al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru, în Nota din 22.I.1960¹⁰² și în Nota din 27.I.1960¹⁰³.

Controlul tirajelor a funcționat și în decada următoare anului 1958, iar ca dovadă în acest sens stă o Notă din 31.I.1968 întocmită de Sion Bujor de la DGPT către Departamentul Cultelor, cu privire la tipăriturile religioase din anul 1968.

Sion Bujor afirma că,

„la propunerile Departamentului Cultelor cu privire la editarea calendarelor și cărților religioase, în anul 1968, avem următoarele observații: 1. Editarea cărților de ritual, destinate exclusiv uzului preoților, să se facă într-un tiraj corespunzător numărului acestora [...] Tirajele propuse de Departamentul Cultelor sunt mari; 2. Propunem cărți religioase care prin conținutul lor sunt destinate credincioșilor. În cazul când acest punct de vedere nu se aprobă, să se revadă tirajele propuse de Departamentul Cultelor în sensul micșorării lor”¹⁰⁴.

⁹⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

⁹⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

⁹⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

¹⁰⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

¹⁰¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, f. 32.

¹⁰² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, ff. 34-35.

¹⁰³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, ff. 37-38.

¹⁰⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 16/1968, f. 1.

La zece ani distanță, Ion Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor în anul 1977 și cel care fusese cu câțiva ani înainte conducătorul DGPT-ului, într-o Notă din 10 mai 1977, spunea că „toate cultele în planurile lor editoriale și-au prevăzut titluri numeroase și tiraje mari”¹⁰⁵.

Propunerile sale, menite să cenzureze publicațiile religioase, presupuneau următoarele:

„1. Să ne păstrăm, pe cât posibil, în limitele tirajului din anul precedent [...] 2. Să echilibrăm planul editorial în raport cu numărul credincioșilor și nevoile reale ale cultelor [...] 3. Să aprobăm mai multe titluri într-un tiraj mai mic, în loc de mai puține titluri în tiraj mare”¹⁰⁶.

Această idee de a tipări titluri mai multe într-un tiraj mic, care nu era una originală, fusese expusă în urmă cu zece ani de către Dumitru Dogaru, fostul conducător al Departamentului Cultelor.

4.2.3. *Controlul cotelor de hârtie*

În afară de cenzura textului propriu-zis și a tirajelor, a existat și un control al cotelor de hârtie, după cum reiese din consemnările făcute în unele note ale Departamentului Cultelor.

Astfel, într-o Notă din 2.XII.1958 a Secției Cultură – Învățământ din cadrul DGPT către Departamentul Cultelor, se precizează, pe lângă cenzura tirajelor, că

„economia la consumul de hârtie ce va rezulta în urma acestei reduceri (a tirajelor periodicelor religioase, n. n.) va fi minimă, însă totuși ar fi binevenită, reducându-se în felul acesta posibilitățile de difuzare a concepțiilor mistice religioase”¹⁰⁷.

Într-o altă Notă către Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, unde este menționată situația întârzierilor publicațiilor periodice ale Patriarhiei Române la data de 15 septembrie 1959 și a cărților editate tot de Patriarhia Română, una dintre soluțiile oferite pentru remedierea situației era următoarea: „să se studieze modul de repartiție a hârtiei de către Departamentul Cultelor și să se introducă cu strictețe normele legale, adică repartiția hârtiei pentru fiecare carte (și revistă, n. n.) aprobată”¹⁰⁸. De aici rezultă faptul că – așa cum se poate constata și din alte documente similare în această problemă, existente în arhiva Ministerului Cultelor – respectivele cote de hârtie, aprobate pentru tipărirea cărților și periodicelor cultelor, erau insuficiente pentru

¹⁰⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1977, f. 136^r.

¹⁰⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1977, ff. 136^r-136^v.

¹⁰⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 34.

¹⁰⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 142.

nevoile acestora, fiind necesar ca de fiecare dată când erau consumate materialele tipografice să se facă o nouă solicitare către Departamentul Cultelor și DGPT, pentru o suplimentare.

Aprobările respective erau tergiversate în mod intenționat, astfel că, până era refăcut stocul de hârtie, carton și alte materiale tipografice, trecea o perioadă considerabilă de timp, care putea varia între 1-6 luni, iar uneori și mai mult timp, dacă șefii cultelor respective nu cereau în mod repetat și insistent acest lucru.

Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor, a trimis o adresă cu nr. 1344/c în 5 iulie 1972 către I. Ardeleanu, Directorul General al DGPT, privind soluționarea sesizării făcute de Administrația Patriarhală cu privire la cantitatea de hârtie repartizată pe anul 1972, pentru tipărirea celor patru reviste centrale bisericești¹⁰⁹.

Deși DGPT aprobase în acest sens „prin Întreprinderea de Desfacerea celulozei și hârtiei cantitatea de 19.900 kgr. hârtie de ziar și 1600 kgr. hârtie tipar înalt A (velină)”¹¹⁰, această cantitate era insuficientă, deoarece „Administrația Patriarhală sesizează că – potrivit calculelor făcute –, pentru cele patru reviste (la tirajele, formatul și numărul de pagini aprobate), cantitatea necesară este de 29.802 kgr. hârtie ziar și 2607 kgr. hârtie velină (pentru exemplarele care se trimit peste hotare)”¹¹¹.

După cum rezultă din cele afirmate mai sus,

„din cauza cotei insuficiente de hârtie – Administrația Patriarhală se află în situația de a nu avea hârtia necesară pentru editarea numerelor de reviste din anul 1972, întrucât cantitatea de hârtie repartizată pe acest an este utilizată pentru tipărirea unor numere de reviste restante pe anul 1971”¹¹².

În încheiere, cere conducerii DGPT să „binevoiască” [sic!] „a lua în considerare necesarul de hârtie solicitat, pentru a se putea asigura apariția celor patru reviste centrale ortodoxe”¹¹³.

Din această adresă rezultă faptul că, din cauza cotelor de hârtie insuficiente care fuseseră aprobate, Patriarhia nu tipărise până în luna iulie numerele revistelor pe anul 1972, fiind preocupată cu tipărirea numerelor restante pe anul 1971. Astfel, anumite numere ale revistelor *Biserica Ortodoxă Română*, *Ortodoxia*, *Studii Teologice* și *Romanian Orthodox Church News* aveau o întârziere de apariție de peste șase luni.

¹⁰⁹ Este vorba despre următoarele reviste: *Biserica Ortodoxă Română*, *Ortodoxia*, *Studii Teologice* și *Romanian Orthodox Church News*.

¹¹⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 48/1963, f. 36.

¹¹¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 48/1963, f. 36.

¹¹² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 48/1963, f. 36.

¹¹³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 48/1963, f. 36.

Într-un referat întocmit în 1974, al Direcției de Studii din cadrul Departamentului Cultelor cu privire la publicațiile cultelor și la planul lor editorial pe anul 1978, se specifică faptul că „în spiritul indicațiilor privind reducerea consumului de hârtie, să se facă o analiză cu conducerile de culte a activității lor publicistice”¹¹⁴. În acest sens, pentru a se putea pune în aplicare această dispoziție venită „de sus”, a fost propusă următoarea soluție:

„în situația în care încetarea apariției vreunei reviste nu ar fi oportună, deoarece ar putea duce la comentarii nefavorabile, mai ales în străinătate¹¹⁵, vom realiza economia necesară revăzând periodicitatea unora dintre reviste (de la 3 luni la 6 luni)¹¹⁶ și reducerea numărului de pagini, printr-o sporită atenție la eficiența materialelor date spre publicare¹¹⁷”¹¹⁸.

Un lucru foarte interesant de reținut, ce reiese din acest referat, este acela că cenzura comunistă nu se referă la publicațiile tuturor cultelor recunoscute de stat, ci doar la cele editate de Biserica Ortodoxă Română: „menționăm că o asemenea analiză se va face doar la cultul ortodox, care dispune de mai multe reviste, și nu la cultele naționalităților conlocuitoare, care au numai câte o publicație”¹¹⁹.

4.2.4. Avizarea aprobărilor de imprimare și difuzare

Pe lângă cenzura textului, a tirajelor și a cotelor de hârtie, am identificat un al patrulea tip de cenzură al publicațiilor religioase editate în perioada comunistă, și anume avizarea aprobărilor de imprimare și difuzare.

Într-un referat care se intitulează *Notă pentru Tovarășul Secretar General (Dumitru Dogaru, n. n.) în legătură cu publicațiile religioase*, care a fost redactat de un angajat al Direcției de Studii din cadrul Departamentului Cultelor, dar care nu este semnat și datat¹²⁰, este prezentată, în cinci pagini, starea revistelor și cărților editate de Patriarhia Română până la 15 septembrie 1959.

¹¹⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 77/1976, f. 3.

¹¹⁵ Fiind totuși conștienți de pericolul închiderii unei reviste, cenzorii comuniști doreau să păstreze în fața Occidentului o imagine nepătată de libertate neîngrădită a publicațiilor religioase care erau tipărite în țară.

¹¹⁶ Pentru unele reviste, acest lucru însemna înjumătățirea tirajului, în loc de patru apariții pe an, doar două pe an.

¹¹⁷ Aici, cenzura comunistă se referă la textele articolelor trimise spre verificare.

¹¹⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 77/1976, f. 3.

¹¹⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 77/1976, f. 3.

¹²⁰ Din analiza conținutului se poate deduce faptul că nota respectivă a fost scrisă undeva între 1 septembrie-1 octombrie 1959.

În prima parte a notei este redată „Situația publicațiilor periodice ale Patriarhiei Române la 15 septembrie 1959”¹²¹, mai exact a revistelor *Biserica Ortodoxă Română*, *Ortodoxia* și *Studii Teologice*.

Aceste reviste, după cum este menționat în referat, „au apărut cu întârzieri peste măsură de mari”¹²², fiind prezentată fiecare revistă în parte.

Astfel, în privința revistei *Biserica Ortodoxă Română*:

„n-au apărut decât numerele 1 pe luna ianuarie 1959 și 2 pe luna februarie. Materialul numărului dublu 3-4 pe lunile martie-aprilie 1959 a obținut viza Departamentului Cultelor și a fost depus la Direcția Presei la 22 iulie 1959, fiind înregistrat acolo sub nr. 01187/1959. Până la 15 septembrie 1959, deci după aproape două luni, nu s-a primit încă viza Direcției Presei spre a se face imprimarea. Numărul dublu 5-6 pe lunile¹²³ mai-iunie 1959 a fost depus la Direcția Presei la 14 septembrie 1959, fiind înregistrat sub nr. 01706/1959”¹²⁴.

Nici situația revistei *Ortodoxia* nu era mai bună, deoarece

„n-a apărut decât nr. 1 pe trimestrul ianuarie-martie 1959. Numărul 2 pe trimestrul aprilie-iunie 1959 a primit viza Direcției Presei și s-a cules în tipografie; trebuind însă ca sumarul acestui număr să fie completat cu note și comentarii (redactate pe baza ultimelor evenimente din cadrul luptei pentru pace și a unor sugestii făcute chiar de tov. Secretar General), s-a depus, cu viza Departamentului Cultelor, acest material în completare la Direcția Presei în ziua de 13 august 1959. Materialul nu cuprindea decât circa 30-35 pagini și a fost înregistrat drept întregire la nr. 01077/1959. Nici până în prezent aceste pagini, singurele din revistă cu caracter politic-social, nu au fost citite și rezolvate la Direcția Presei. Din această cauză, întreaga revistă, culeasă și paginată în rest, nu poate fi imprimată și expediată”¹²⁵.

În ceea ce privește revista *Studii Teologice*:

„au apărut numai două fascicule, cuprinzând 4 numere grupate câte două, potrivit periodicității aprobate încă de la înființarea revistei¹²⁶, adică numărul dublu 1-2 pe lunile ianuarie-februarie și numerele 3-4 pe lunile martie-aprilie. Numărul dublu

¹²¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 138.

¹²² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 138.

¹²³ În text apare o eroare de tehnoredactare, și anume: în loc de *lunile*, așa cum este corect, este scris *iunile*.

¹²⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 138.

¹²⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, ff. 138-139.

¹²⁶ Aici este vorba de o confuzie, deoarece revista *Studii Teologice* a fost înființată în anul 1929, după care și-a încetat apariția în anul 1940. Ea a fost reînființată de către Patriarhul Justinian în anul 1949, seria a doua începând cu numerele 1-2 pe lunile martie-aprilie.

5-6 pe lunile mai-iunie 1959 a fost depus în manuscris la Departamentul Cultelor în ziua de 25 iunie 1959. Datorită plecării tov. Nedeianu în concediu, acest material a obținut viza Departamentului abia la 12 septembrie 1959, fiind depus la Direcția Presei la 14 septembrie 1959 și înregistrat sub nr. 01705/1959¹²⁷.

În continuarea referatului sunt prezentate consecințele generate în plan extern de această situație deloc plăcută:

„mulți dintre abonații revistelor din străinătate au trimis redacției scrisori prin care întrebă dacă revistele mai apar sau au fost suprimate, fapt care dovedește că peste hotare se speculează orice întârziere în apariția publicațiilor bisericești din țara noastră și, de asemenea, materialele ce se publică în aceste reviste în legătură cu diferite probleme bisericești internaționale (vezi cazul revistei «Ortodoxia») își pierd eficacitatea, din cauza întârzierii de luni și luni de zile, cu care sunt cunoscute de cititori¹²⁸.”

Nici pe plan intern lucrurile nu stăteau mai bine, din cauza faptului că

„toate îndemnurile și îndrumările cu caracter politic și social, ce se dau preoților prin paginile revistelor bisericești, devin inutile, din cauza faptului că ele ajung sub ochii cititorilor abia după opt sau nouă luni de la data programată. De exemplu: materialul care cuprindea un îndemn către preoți de a îndemna pe credincioși să îndeplinească la timp toate lucrările campaniei agricole de primăvară au ajuns la preoți la începutul lunii septembrie¹²⁹.”

Cauza principală a întârzierii celor trei reviste bisericești este prezentată în finalul expunerii acestei situații, și anume aceea că

„în trecut, controlul publicațiilor periodice religioase se făcea la Direcția Presei de către sectorul publicațiilor periodice – sector care cunoștea importanța apariției la timp a unor reviste legate de data care o poartă. (Și, n. ns.) în acest fel, timpul de citire și avizare asupra manuscriselor unei reviste rar depășea 15 zile¹³⁰.”

Ulterior, acest proces a fost transferat „în seama sectorului cărții din Direcția Presei¹³¹.”

Situația a condus la următorul lucru: „rezolvarea materialului unei reviste se face în câte două sau chiar trei luni¹³², iar „actualitatea, care trebuie să fie prezentă într-o publicație periodică, dispare cu desăvârșire¹³³.”

¹²⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 139.

¹²⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 139.

¹²⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, ff. 139-140.

¹³⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 140.

¹³¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 140.

¹³² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 140.

¹³³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 140.

În continuarea notei este prezentată (ff. 140-141) situația cărților editate de Patriarhia Română, care „este relativ mai bună”¹³⁴, deși „există și aici o serie de lipsuri și greutăți”¹³⁵.

În finalul documentului respectiv sunt enumerate și o serie de propuneri prin care să poată fi remediată situația generată de întârzierile apariției revistelor bisericești, și anume:

„a) Să se reintroducă sistemul aprobat anul trecut, și anume planificarea datelor la care redacția să fie obligată să predea Departamentului Cultelor manuscrisele pentru control și aviz și a termenelor precise în care Direcția de Studii să rezolve aceste probleme. b) Să se realizeze de către Departamentul Cultelor o înțelegere cu Direcția Presei pentru stabilirea unui termen precis, în care orice material (în funcție de mărimea lui) să fie citit și rezolvat de Direcția Presei. c) Respectarea acestor termene să fie riguros urmărită, iar întârzierile – indiferent unde s-ar ivi – să fie aduse la cunoștința Departamentului Cultelor pentru a se lua măsuri în consecință”¹³⁶.

Aceste lucruri nu au fost complet rezolvate, ci numai parțial, așa cum se poate observa din documentele arhivei Departamentului Cultelor din anii următori, respectiv 1961-1971.

Într-o Notă din 4 aprilie 1962 a lui Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, către Elena Băeșu, sunt aduse la cunoștință următoarele aspecte cu privire la întârzierea publicațiilor cultelor, în special asupra revistelor bisericești:

„în legătură cu sesizarea recentă a Patriarhului Justinian¹³⁷ asupra întârzierii constante a apariției publicațiilor religioase, referim cele ce urmează: În exercitarea atribuțiunii de supraveghere a activității cultelor, Departamentul nostru primește manuscrisele publicațiilor religioase, se pronunță asupra oportunității conținutului lor, ținând seama de specificul fiecărui cult, de activitatea lui internă și de relațiile sale externe. Apoi, cu aviz favorabil, manuscrisul se înaintează la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor pentru obținerea vizei «bun de tipar». După această viză manuscrisele se întorc la tipografie, se culeg și se prezintă, în formatul sub care vor apărea, din nou la Direcția Presei, tot prin Departamentul Cultelor, pentru a lua viza «bun de difuzare». Verificarea textului tipăriturilor la Departamentul Cultelor se execută fără întârziere; pentru viza «bun de difuzare», formalitățile se îndeplinesc chiar în ziua prezentării lucrării. De mai multă vreme însă, cultele se plâng că Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor acordă vizele cu întârzieri

¹³⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 140.

¹³⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 140.

¹³⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 2/1959-1961, f. 141.

¹³⁷ Este vorba despre adresa din 22 aprilie 1960 destinată lui Dumitru Dogaru, care se regăsește în ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, ff. 108-112.

destul de mari. Patriarhul Justinian a sesizat această întârziere chiar în scris¹³⁸. Sesizarea a fost adusă la cunoștința tov. Ardeleanu, directorul general al Presei și Publicațiilor. Întârzieri mari se produc și la acordarea vizei de difuzare, deși, în această fază, publicația a trecut prin controlul de fond. Controlul de conformitate (cu bunul de tipar) se transformă uneori într-un supracontrol de fond, aducându-se noi observații și propuneri de modificare, ceea ce aduce mari întârzieri. În exprimarea nemulțumirii lor, cultele arată că în reviste publică numeroase materiale destinate deservenților în problemele la ordinea zilei. Adeseori, revistele scriu despre evenimentele internaționale religioase sau de interes general – luând poziție pentru colaborarea între bisericile din diferite țări în scopul ralierii lor la mișcarea pentru pace, la sprijinirea lichidării colonialismului, la condamnarea războiului și pentru coexistență și colaborare între toate popoarele. Dacă asemenea materiale apar după ce anumite evenimente au avut loc, scopul pentru care s-au scris nu mai poate fi atins. Dezvoltându-se legăturile cultelor din țara noastră cu organizații religioase și culte din afară, schimbul de tipărituri a devenit mai frecvent. Acesta cere ca revistele de la noi să fie în concordanță cu cele de peste hotare, nu să se ofere în schimb pentru o revistă străină curentă una română veche de aproape un an. În felul acesta, poziția luată de cultele de la noi nu mai poate exercita nicio influență eficace. În plus, întârzierea poate fi ușor atribuită, atât în țară, cât și peste hotare, unei premeditări. În cadrul schimbului cu publicații religioase străine, această întârziere se observă foarte ușor. Astfel, în timp ce «Revista Patriarhiei din Moscova» nr. 1/1962 și publicații din acest an ale cultelor din Bulgaria, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, R. D. Germană au și sosit în țară, publicațiile de la noi nu au apărut încă toate nici pe primul semestru al anului 1961. Ținând seama și de faptul că publicațiile cultelor – cu excepția cultelor neoprotestante – nu ajung în mâna credincioșilor, ci numai a deservenților, că apariția lor este legal autorizată și că prin conținutul lor exercită o influență pozitivă, atât cât poate fi vorba în acest sector, nu există nimic păgubitor dacă acestea se tipăresc la timp și nici nu se câștigă ceva prin întârzierea apariției lor. Față de cele de mai sus, Departamentul Cultelor este de părere că pentru a se preveni nemulțumirile, ar fi bine ca Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor să precizeze timpul de care are nevoie pentru acordarea vizelor de imprimat și de difuzare – pentru ca redacțiile publicațiilor cultelor să depună manuscrisele în timp util – și să ia măsuri ca acest timp să nu fie depășit. În al doilea rând, la acordarea vizei de difuzare, Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor să țină seama de conținutul aprobat, la primirea bunului de imprimat – deoarece noile obiecțiuni de modificare, de cele mai multe ori, sau nu se mențin, sau ar fi putut fi evitate printr-o mai mare atenție acordată controlului pentru viza «bun de tipar». Anexăm un tabel cu situația apariției publicațiilor religioase la data de 1 aprilie 1962. Secretar General¹³⁹.

¹³⁸ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, ff. 108-112.

¹³⁹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, ff. 102-103.

În Anexa acestei note se poate observa timpul întârzierii revistelor religioase:
 „Departamentul Cultelor
 de pe lângă Consiliul de Miniștri

Tabel
 cuprinzând ultimele numere ale publicațiilor
 religioase apărute la 1 aprilie 1962¹⁴⁰

Nr. crt.	Titlul revistei	Numărul apariției		
Cultul ortodox				
1.	<i>Biserica Ortodoxă Română</i>	nr. 7-8	(iulie-august)	1961
2.	<i>Ortodoxia</i>	nr. 3	(iulie-septembrie)	1961
3.	<i>Glasul Bisericii</i>	nr. 7-8	(iulie-august)	1961
4.	<i>Studii Teologice</i>	nr. 7-8	(iulie-septembrie)	1961
5.	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei</i>	nr. 7-8	(iulie-august)	1961
6.	<i>Mitropolia Ardealului</i>	nr. 7-8	(iulie-august)	1961
7.	<i>Mitropolia Olteniei</i>	nr. 5-6	(mai-iunie)	1961
8.	<i>Mitropolia Banatului</i>	nr. 5-6	(mai-iunie)	1961
9.	<i>Telegraful Român</i>	nr. 39-40	(15 noiembrie)	1961
Cultul reformat				
10.	<i>Reformatus Szemle</i>	nr. 2	(februarie)	1961
Cultul mozaic				
11.	<i>Revista Cultului Mozaic</i>	nr. 76	(ianuarie)	1962
Culte neoprotestante				
12.	<i>Îndrumătorul creștin baptist</i>	nr. 4-6	(aprilie-iunie)	1961
13.	<i>Curierul adventist</i>	nr. 9-10	(septembrie-octombrie)	1961
14.	<i>Revista Cultului Penticostal</i>	nr. 4-7	(aprilie-iulie)	1961
15.	<i>Calea Credinței</i>	nr. 5-12	(mai-decembrie)	1961

Din analizarea acestei note, reies câteva idei principale, și anume:

- „Verificarea textului tipăriturilor la Departamentul Cultelor se execută fără întârziere”¹⁴¹;
- „Patriarhul Justinian a sesizat această întârziere chiar în scris”¹⁴²;
- „Controlul de conformitate (cu bunul de tipar) se transformă într-un supracontrol de fond, aducându-se noi observații și propuneri de modificare, ceea ce aduce mari întârzieri”¹⁴³;

¹⁴⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 104.

¹⁴¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 102.

¹⁴² ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 102.

¹⁴³ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 102.

„Întârzierea poate fi ușor atribuită, atât în țară, cât și peste hotare, unei premeditări”¹⁴⁴;
 „Publicațiile cultelor – cu excepția cultelor neoprotestante – nu ajung în mâna credincioșilor ci numai a deservenților”¹⁴⁵;

„Nu există nimic păgubitor dacă acestea se tipăresc la timp și nici nu se câștigă ceva prin întârzierea apariției lor”¹⁴⁶;

„Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor să precizeze timpul de care are nevoie pentru acordarea vizelor de imprimat și de difuzare [...] și să ia măsuri ca acest timp să nu fie depășit”¹⁴⁷;

De aici ne putem da seamă că problema întârzierii aprobării vizelor de imprimare și difuzare era la DGPT, iar nu la Departamentul Cultelor, și că apariția acestora, la timp sau cu întârziere, nu afecta pe nimeni, adică Statul, deoarece revistele bisericești, cu mici excepții, erau destinate în mod exclusiv preoților și deservenților cultelor care le citeau sau nu, iar nu credincioșilor, care nu puteau înțelege nivelul înalt al limbajului teologic folosit în paginile acestora.

În ciuda acestor notificări venite din partea reprezentanților cultelor religioase, lucrurile tot nu s-au remediat în privința întârzierii acordării vizelor de imprimare și difuzare, deși materialele au fost depuse la timp¹⁴⁸.

Întârzierile s-au perpetuat de-a lungul anilor, după cum reiese din cererile făcute de conducerea revistelor bisericești respective¹⁴⁹.

5. Cenzurarea presei bisericești ortodoxe în timpul Patriarhul Justinian Marina (1948-1977)

Deși subiectul acesta este foarte mare și poate fi abordat din mai multe perspective, totuși ne-am rezumat doar asupra următoarelor aspecte, pe care le considerăm a fi mai importante, și anume: 1) Presiuni ale cenzurii comuniste pentru politizarea presei teologice; 2) Scrieri și personalități cenzurate (teologi și laici); 3) Lupta Patriarhului Justinian cu cenzura comunistă pentru menținerea

¹⁴⁴ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 103.

¹⁴⁵ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 103.

¹⁴⁶ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 103.

¹⁴⁷ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 4/1961, f. 103.

¹⁴⁸ Un exemplu este acela al Sectorului Cultural din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor, care a trimis o adresă datată în 28 iunie 1965 către Direcția de Studii a Departamentului Cultelor și înregistrată în 20 iulie 1965, pentru obținerea vizei de imprimare din partea DGPT pentru nr. 5-6/1965 (mai-iunie) al revistei *Glasul Bisericii* cf. ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 249/1965, f. 116.

¹⁴⁹ A se vedea în acest sens revista *Glasul Bisericii* cf. ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 152/1968, ff. 51, 315, 498, 671, 695-696 și ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 192/1969, ff. 21, 46, 93, 144, 188 (în numerotarea filelor acestui dosar s-a strecurat o eroare, fiind trecut de două ori nr. 188 pe două file diferite), 203, 209, 236, 463.

presei teologice; 4) Greșeli de tehnoredactare omise de cenzură. Studiu de caz: Revista *Glasyul Bisericii*, Anul VIII (1949), nr. 5-6.

5.1. Presiuni ale cenzurii comuniste pentru politizarea presei teologice

Cenzura comunistă, exercitată prin intermediul Departamentului Cultelor, a făcut presiuni asupra revistelor bisericești ortodoxe, și nu numai, încercând să determine direcția politică pe care acestea să o aibă.

Secretarul General, Dumitru Dogaru, într-o Notă din 4.II.1959, afirma că

„Departamentul Cultelor își orientează munca din acest sector în sensul ca revistele cultelor să nu exalte misticismul bolnăvicios [...] și, pe cât cu putință, să se obțină și o atitudine pozitivă față de realizările regimului nostru și față de problemele internaționale la ordinea zilei”¹⁵⁰.

Tot Dumitru Dogaru, într-o altă Notă informativă din 12 ianuarie 1968, insista „să se publice în revistele Bisericii Ortodoxe Române o serie de articole doveditoare a stărilor istorice și de fapt, dar și demascatoare, a poziției Vaticanului în trecut și în prezent”¹⁵¹.

S-a încercat astfel influențarea politicii editoriale prin inserarea unor texte menite să aducă laude realizărilor făurite de regimul democrat popular de la București. Deși au existat numeroase astfel de inserții, cel mai adesea în editorialul (care era scris de redacție) sau în pastoralele chiriarhale, totuși fondul revistei și calitatea textelor publicate n-au fost alterate semnificativ.

5.2. Scrieri și personalități cenzurate (teologi și laici)

Arhivele Naționale ale României conțin adevărate „comori” informaționale care ne pot ajuta la reconstituirea trecutului istoric al României în perioada anilor 1945-1989 și nu numai.

În fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri (C.P.T.), mai exact în dosarul nr. 1/1949, se găsește o listă alfabetică cu autorii interziși de regimul comunist, precum și titlurile lucrărilor scrise de aceștia. În urma studierii listei respective, am identificat un număr de 28 de autori, teologi și laici, pe care îi vom enumera în ordine alfabetică¹⁵²:

Nr. crt.	Autor	Titlul lucrării
1.	Atisthius (pseudonimul literar al lui Nicolae Steinhardt)	<i>În genul tinerilor</i>

¹⁵⁰ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 8/1957, f. 31.

¹⁵¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 16/1968, f. 3.

¹⁵² ANIC, fondul Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosarul nr. 1/1949, ff. 3-71.

2.	Pr. dr. Ilarion V. Felea	<i>Împărăția lui Dumnezeu</i>
3.	P.[etre] Garboviceanu	<i>Toate lucrările</i>
4.	Const.[antin] Virgil Gheorghiu	<i>Toate lucrările</i>
5.	Pr. prof. dr. G. I. Ghia	<i>Atitudinea Mântuitorului față de Legea Vechiului Testament</i>
6.	Mitr.[opolitul] Gurie [Grosu] al Basarabiei ¹⁵³	<i>Toate lucrările</i>
7.	Preot Hagimă G.[heorghe] ¹⁵⁴	1. <i>Ziua Învierii: piesă în două acte cuprinzând: pregătirea creștinilor pentru Înviere și bucuria tuturor, atât acasă, cât și în armată, Bacău: fără editură, 1941, 48 p.</i> 2. <i>Sfatul Anual</i>
8.	Pr. Ștefan Ionescu	<i>Națiunea, armata, credința sau consolidarea neamului românesc</i>
9.	Pr. Ilie Isvoranu	<i>Toate lucrările</i>
10.	Ioan Lăncrănjan	<i>Orientări spre România Nouă</i>
11.	Preot Al. Lascarov Moldovanu	<i>Toate lucrările</i>
12.	Monahia Irina Lecca	<i>Hazai!</i> ¹⁵⁵
13.	Preot prof. dr. Grigorie Marcu	<i>Epistola Sfântului Apostol Pavel către Tit</i>
14.	Mitropolitul Irineu Mihălcescu	<i>Toate lucrările</i>
15.	Patriarhul Miron Cristea	<i>Toate lucrările</i>
16.	Preot P. P. ... (indescifrabil)	<i>Cartea de rugăciuni a ostașului</i>
17.	Mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei	<i>Toate lucrările</i>
18.	Arhiepiscopul Veniamin Pocitan	<i>Toate lucrările</i>
19.	Pr. Constantin Popescu	<i>Probodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos</i> ¹⁵⁶
20.	Prof. univ. dr. Teodor M. Popescu	<i>Cum falsifică bapțiștii istoria creștinismului</i>
21.	N. Popescu-Prahova	<i>Creștinism și națiune</i>
22.	Marin Popescu-Spinieni	1. <i>România în Bulgaria</i> , Craiova, Editura Ramuri, 1939 2. <i>Instituții de cultură</i> ¹⁵⁷

¹⁵³ Este ierarhul care l-a împiedicat pe regele Carol al II-lea, în timpul unei slujbe pe care acesta o oficia, să intre prin ușile împărătești pentru că nu avea coroana pe cap și soția legitimă.

¹⁵⁴ Fost preot în comuna Băsăști, jud. Bacău.

¹⁵⁵ În text apare o eroare de tehnoredactare, fiind scris greșit *Haza* în loc de *Hazai!*; piesă de teatru publicată în anul 1931.

¹⁵⁶ În text, *Iisus* apare scris cu un singur „i”.

¹⁵⁷ Este vorba despre cartea *Instituții de înaltă cultură*, publicată la Ed. Datina Românească din Vălenii de Munte, în anul 1932, însumând 208 pagini.

23.	Episcopul Nicolae Popovici(u) al Oradiei	<i>Lespezi de altar</i> , Beiuș: 1942, 176 p.
24.	Nicolae Popovschi	1. <i>Din negura trecutului</i> 2. <i>Mișcarea de la Balta sau Inochentismul în Basarabia</i> , Chișinău, Tipografia Cartea Românească, 1926
25.	Pr. Ioan D. Roman	<i>Naționalism biblic</i> , Craiova, Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, 1942
26.	Ion Gheorghe Savin	<i>Toate lucrările</i>
27.	Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae	<i>Ortodoxie și românism</i>
28.	Barbu Theodorescu	<i>Istoria bibliografiei române</i>

După anul 1945, până la înființarea instituției cenzurii (DGPT), au circulat mai multe liste cu publicațiile care trebuia epurate din biblioteci, însă noi ne vom rezuma doar asupra celei din anii 1946 și 1948.

În lista cărților interzise în anul 1946, care a fost republicată în volumul *Publicațiile scoase din circulație până la 1 iunie 1946*, cu un cuvânt înainte de George Dănescu, apărută la București, la Editura Culturală Fronde, s. a., 156 p., am identificat următoarele lucrări teologice, în categoria cărților cu autor¹⁵⁸:

1. Nr. 66 – Bănescu (Pr. dr. Marcu), *Pe pământul Transnistriei*, Caransebeș: f. e., 1942 (Biblioteca Religioasă-morală, nr. 37)¹⁵⁹;
2. Nr. 67 – Bănescu (Pr. dr. Marcu), *Spre noua ordine socială... Misiunea muncitorului român*, Caransebeș: f. e., 1943 (Biblioteca Religioasă-morală, nr. 39)¹⁶⁰;
3. Nr. 85 – Berdiaeff (Nicolae), *Marxismul și religiunea*, Traducere de Virgil Godeanu și Pr. D. Cristescu, Râmnicu-Vâlcea: Tip. „Cozia” a Sfintei Episcopii, 1934¹⁶¹.
4. Nr. 113 – Bulacu (Pr. Mihail), *Educatori creștini ai neamului românesc, Gheorghe Lazăr, Eliade Rădulescu, Mihai Eminescu, Alexandru Vlahuță, George Coșbuc*, București: Editura Casa Școalelor, 1944¹⁶²;
5. Nr. 114 – Butnariu (Pr. Gh.), *Coborâri în adânc...*, București: Tipografia Cărților Bisericești, 1943¹⁶³;

¹⁵⁸ Am păstrat trimiterea la numele autorului și titlul lucrării sau al lucrărilor exact așa cum apar în lista respectivă.

¹⁵⁹ *Publicațiile scoase din circulație până la 1 iunie 1946*, București, Ed. Culturală Fronde, s. a., p. 16.

¹⁶⁰ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 16.

¹⁶¹ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 18.

¹⁶² *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 20.

¹⁶³ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 20.

6. Nr. 129 – Cernăianu (C.), *Primejdia bisericească și națională din Basarabia. Între Statul Român și Biserica Ortodoxă*, București: Institutul de Arte Grafice, Editură și Librăria Nicolae G. Georgescu, 1942¹⁶⁴;
7. Nr. 180 – Cristescu (Econom dr. Gr.), *Fapte și orientări creștine*, Craiova: Editura Ramuri, 1924¹⁶⁵;
8. Nr. 182 – Criveanul (Nifon), Mitropolitul Olteniei, „*Domnul este cu tine*”, Craiova: Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, 1944¹⁶⁶;
9. Nr. 183 – Croitoru (Protopop Maior I. D.), *Forța noastră morală de-a lungul veacurilor și Războiul contra bolșevismului*, București: Tipografia Ministerului de Războiu, f. a.¹⁶⁷;
10. Nr. 271 – Ghenădescu (P.), *Comunismul*, Partea I-a. București: Editura Cărților Bisericești, 1941¹⁶⁸;
11. Nr. 272 – Gheorghiu (Const.), *Cu submarinul la asediul Sevastopolului*, [București]: Editura Națională Mecu¹⁶⁹;
12. Nr. 273 – Gheorghiu (Const. Virgil), *Am luptat în Crimeea. Reportaje de război*, București: Editura Națională Mecu, 1942¹⁷⁰;
13. Nr. 274 – Gheorghiu (Const. Virgil), *Ard malurile Nistrului. Mare reportaj de război din teritoriile desrobite*, București: Editura Națională Mecu, 1941¹⁷¹;
14. Nr. 275 – Gheorghiu (prof. dr. Vasile), *Francmasoneria. Originea, dezvoltarea, organizația, doctrina și tendințele ei*, București: f. e., 1935¹⁷²;
15. Nr. 279 – Ghibu (Onisifor), *Ardealul în Basarabia. O pagină de istorie contemporană*, Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1928¹⁷³;
16. Nr. 280 – Ghibu (Onisifor), *Sfinții Unguri în România. Eliminarea lor din cărțile liturgice, de către Papa. Măsurile pe care trebuie să le ia România, drept urmare a acestei dispoziții*, București: Editura Ligii Antirevizioniste Române, 1936 (Studii și Documente privitoare la politica religioasă a României întregite)¹⁷⁴;
17. Nr. 335 – Imbrescu (Preot Ilie I.), *Apostrofa unui teolog. Biserica și Mișcarea Legionară*, București: Editura Cartea Românească, 1940¹⁷⁵;

¹⁶⁴ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 22.

¹⁶⁵ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 27.

¹⁶⁶ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 27.

¹⁶⁷ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 27.

¹⁶⁸ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁶⁹ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁷⁰ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁷¹ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁷² *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁷³ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁷⁴ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 37.

¹⁷⁵ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 43.

18. Nr. 374 – Lascarov-Moldovanu (Al.), *Cruce și naționalism. Însemnările unui trecător*, București: Editura Cugetarea¹⁷⁶;
19. Nr. 375 – Lascarov-Moldovanu (Al.), *Deslușirea legilor. Noua constituție a României din 28 Februarie 1938* (Cu o vedere în culori de Olga Greceanu și Dimitrie Știubei și cu alte chipuri și vederi), București: Editura Luceafărul, 1938 (Fundatia Culturală Regală Principele Carol – Cartea Satului 31)¹⁷⁷;
20. Nr. 376 – Lascarov-Moldovanu (Al.), *Evanghelia în război. Prin credință la izbândă*, București: Tipografia Cărților Bisericești, 1944¹⁷⁸;
21. Nr. 377 – Lascarov-Moldovanu (Al.), *Scrieri de război. Din anul vitejiei românești 1941*, București: Editura Cugetarea-Delafras, 1942¹⁷⁹;
22. Nr. 424 – Mehedinți (S.), *Apropiere de Iisus, prin Biserica noastră, prin alegerea educatorilor*, București: Editura Socec, 1935. Se vor elimina rândurile 3-12 de la pag. 29¹⁸⁰;
23. Nr. 426 – Mehedinți (S.), *Creștinismul românesc*, 1941¹⁸¹;
24. Nr. 489 – Paschia (Preotul Gh.), *Hristos în strajă* (Îndrumări pentru educația religioasă morală în străjerie cu binecuvântarea I. P. S. Patriarh Nicodim și aprobarea „Străjii Țării”), București: Editura Cartea Românească, 1939¹⁸²;
25. Nr. 490 – Paschia (Gh.), *Din misterele Odesei*, București: Editura Cugetarea, 1943¹⁸³;
26. Nr. 519 – Popescu-Prahova (N. Gr.), *I. Creștinism și națiune. II. Patrie și religiiune*, București: Tipografia Universul, 1941¹⁸⁴;
27. Nr. 613 – Spineni (V. O.), *Ora „H”*, București: Tipografia Cărților Bisericești, 1944¹⁸⁵.

În lista cărților interzise în anul 1948, care a fost republicată în volumul *Cartea cărților interzise* (București, Editura Victor Frunză, 2003, 522 p.), am întâlnit trei categorii de publicații interzise, și anume: 1) Fără autor; 2) Cu autor; 3) Periodice.

În categoria cărților fără autor intră următoarele:

1. Nr. 84 – *Biserica noastră și cultele minoritare*, București: Ed. Universul, 1928¹⁸⁶;

¹⁷⁶ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 48.

¹⁷⁷ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 48.

¹⁷⁸ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 48.

¹⁷⁹ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 48.

¹⁸⁰ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 54.

¹⁸¹ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 54.

¹⁸² *Publicațiile scoase din circulație...*, pp. 60-61.

¹⁸³ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 61.

¹⁸⁴ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 63.

¹⁸⁵ *Publicațiile scoase din circulație...*, p. 73.

¹⁸⁶ *Cartea cărților interzise*, București, Ed. Victor Frunză, 2003, p. 462.

2. Nr. 85 – *Biserica rusă și socialismul*¹⁸⁷;
3. Nr. 86 – *Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* (Toate edițiile), București¹⁸⁸;
4. Nr. 87 – *Biserica și problemele sociale*, Cărți Bisericești, 1933¹⁸⁹;
5. Nr. 114 – *Carte de rugăciuni pentru tot creștinul*, Craiova: Editura Ramuri, 1942¹⁹⁰;
6. Nr. 161 – *Credința, sprijinul Neamului*, București: Editura Dacia Traiană, 1943¹⁹¹;
7. Nr. 162 – *Creștinismul și filozofia*, Editura Curtea de Argeș¹⁹²;
8. Nr. 246 – *Dreptatea înaintea lui Dumnezeu*¹⁹³;
9. Nr. 248 – *Dumnezeu sub regimul bolșevic*¹⁹⁴;
10. Nr. 337 – *Hristos în istorie*¹⁹⁵;
11. Nr. 533 – *Minunile Maicii Domnului*, Craiova: Tipografia Mitropoliei Olteniei¹⁹⁶;
12. Nr. 598 – *Pravila Oastei Domnului*, Sibiu: Editura Arhidiecezană, 1937¹⁹⁷;
13. Nr. 600 – *Preotul Român și socialismul*¹⁹⁸;
14. Cărțile cu autor sunt cele mai numeroase și conțin următoarele titluri:
15. Nr. 391 – Beza Marcu, *Pe tărâmurile biblice*, București: Editura Universul, 1934¹⁹⁹;
16. Nr. 487 – Braniște Ene Diacon și Braniște Ecaterina, *Creștinismul și viața socială*, București: Institutul Biblic, 1943²⁰⁰;
17. Nr. 488 – Braniște Ene Diacon și Braniște Ecaterina, *Învățătura Domnului nostru Isus Hristos*, București: Institutul Biblic, 1943²⁰¹;
18. Nr. 489 – Braniște Ene Diacon și Braniște Ecaterina, *Noțiuni de catehism cu aplicațiuni morale*, București: Institutul Biblic, 1943²⁰²;

¹⁸⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 462.

¹⁸⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 462.

¹⁸⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 462.

¹⁹⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 463.

¹⁹¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 466.

¹⁹² *Cartea cărților interzise...*, p. 466.

¹⁹³ *Cartea cărților interzise...*, p. 470.

¹⁹⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 471.

¹⁹⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 476.

¹⁹⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 488.

¹⁹⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 491.

¹⁹⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 491.

¹⁹⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 55.

²⁰⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 67.

²⁰¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 67.

²⁰² *Cartea cărților interzise...*, p. 67.

19. Nr. 490 – Brânzeiu Constantin Preot, *Jertfa apostolului preotesc*, Craiova: Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei²⁰³;
20. Nr. 491 – Brânzeiu Constantin Preot, *Moldova gloriilor și a tuturor încercărilor sub privirea marilor și crudelor îndurerări ale răpirii Basarabiei și Bucovinei de Nord*, Craiova: Editura Ramuri, 1940²⁰⁴;
21. Nr. 493 – Brânzeiu N. Dr., *Cremațiunea din punct de vedere istoric, religios, moral, social*, Lugoj: Danciu, 1940²⁰⁵;
22. Nr. 494 – Brânzeiu N. Pr., *Catehism. Despre credință, cu Istoria Bisericească*, Lugoj: Danciu, 1943²⁰⁶;
23. Nr. 629 – Butnariu Gh., *Coborâri în adânc*, București: Editura Cărți Bisericești, 1943²⁰⁷;
24. Nr. 22 – Călugăr D-tru Pr., *Fericiți sunt!...*, Sibiu: Tipografia Arhiepiscopiei, 1948²⁰⁸;
25. Nr. 114 – Cernăianu, *Primejdia bisericească și națională din Basarabia. Între Statul Român și Biserica Ortodoxă*, București: Editura Poporul, 1942²⁰⁹;
26. Nr. 139 – Chirica Const. Gr (Preot), *Biserica la Români ca instituție națională*, București: Editura Noastră, 1939²¹⁰;
27. Nr. 140 – Chirica Petru (Pr.), *Nebunia comunistă*²¹¹;
28. Nr. 141 – Chirica Petru (Pr.), *Pocăința comunismului*²¹²;
29. Nr. 144 – Chiricuță Petru, *Păziți-vă de comuniști*²¹³;
30. Nr. 145 – Chiricuță Petre (Pr.), *Studiul asupra textelor evanghelice cu privire la Parusie sau a doua venire*, București: Tiparul Românesc, 1935²¹⁴;
31. Nr. 146 – Chiricuță Toma (Pr.), Coman Gh. (Pr.), Ionescu C. Marin (Pr.) și Popescu S. Manea (Pr.), *Chemări de departe. Predici la radio*, București: Pavel Suru, 1929²¹⁵;
32. Nr. 147 – Chiricuță Toma (Pr.), *Chemări de sus*, București: Editura Fântâna Darurilor, 1944²¹⁶;

²⁰³ Cartea cărților interzise..., p. 67.

²⁰⁴ Cartea cărților interzise..., p. 67.

²⁰⁵ Cartea cărților interzise..., p. 67.

²⁰⁶ Cartea cărților interzise..., p. 67.

²⁰⁷ Cartea cărților interzise..., p. 76.

²⁰⁸ Cartea cărților interzise..., p. 78.

²⁰⁹ Cartea cărților interzise..., p. 85.

²¹⁰ Cartea cărților interzise..., p. 87.

²¹¹ Cartea cărților interzise..., p. 87.

²¹² Cartea cărților interzise..., p. 87.

²¹³ Cartea cărților interzise..., p. 87.

²¹⁴ Cartea cărților interzise..., p. 87.

²¹⁵ Cartea cărților interzise..., p. 87.

²¹⁶ Cartea cărților interzise..., p. 87.

33. Nr. 148 – Chiricuță Toma (Pr.), *Cunoști tu calea*, București: Editura Fântâna Darurilor, 1944²¹⁷;
34. Nr. 259 – Comșa Grigore Gh. (Dr.), *Brazde in ogorul ortodoxiei*, Arad: Editura Diecezană, 1932²¹⁸;
35. Nr. 260 – Comșa Grigore Gh. (Dr.), *Evanghelia și neamul*, Arad: Editura Diecezană, 1935²¹⁹;
36. Nr. 261 – Comșa Grigore Gh. (Dr.), *În slujba misionarului ortodox*, Arad: Editura Diecezană, 1930²²⁰;
37. Nr. 262 – Comșa Grigore Gh. (Dr.), *Spre zărilor veșniciei*, Arad: Tiparul Tipografiei Ort. Rom., 1933²²¹;
38. Nr. 291 – Constantinescu N. Al. (Pr.), *Sectologie. Istorical și combaterea sectelor din România*, București: Tipografia Cărților Bisericești, 1943²²²;
39. Nr. 301 – Cordon Galaction D. (Arhimandrit), *Cine grăește adevărul?*, București: 1922²²³;
40. Nr. 302 – Cordon Galaction D. (Arhimandrit), *Etica Creștină și socialismul*, București: 1942²²⁴;
41. Nr. 367 – Crainic Nichifor, *Ortodoxie și etnocrație*, București: Editura Cugetarea (Colecția Naționalistă Nr. 1)²²⁵;
42. Nr. 371 – Crainic Nichifor, *Regele și biserica*, București: Editura Cugetarea²²⁶;
43. Nr. 389 – Cristea Miron (Patriarh), *Spre zidire. Cuvântări*, [București]: Editura Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, 1932²²⁷;
44. Nr. 393 – Cristescu Gr. (Icon. Dr.), *Fapte și orientări creștine*, Craiova: Editura Ramuri, 1924²²⁸;
45. Nr. 396 – Criveanu Nifon, *Credința ta te-a mântuit*, Tipografia Mitropoliei Craiovei²²⁹;
46. Nr. 397 – Criveanu Nifon, „*Domnul este cu tine*”, Craiova: Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, 1944²³⁰;

²¹⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 87.

²¹⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 95.

²¹⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 95.

²²⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 95.

²²¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 95.

²²² *Cartea cărților interzise...*, p. 97.

²²³ *Cartea cărților interzise...*, p. 98.

²²⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 98.

²²⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 102.

²²⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 103.

²²⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 104.

²²⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 104.

²²⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 104.

²³⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 104.

47. Nr. 398 – Croitoru I. D. (Pr.), *Întregirea neamului românesc*²³¹;
48. Nr. 399 – Croitoru I. D. (Protopop Maior), *Fața noastră morală de-a lungul veacurilor și Războiul contra bolșevismului*, București: Tipografia Ministerului de Război²³²;
49. Nr. 214 – Dorz²³³ Traian, *Ce este oastea*²³⁴;
50. Nr. 215 – Dorz Traian, *Isus biruitorul*, Tipografia Weiss²³⁵;
51. Nr. 247 – Dron C. Pr., *Ce vor țărani, Iași*²³⁶;
52. Nr. 248 – Dron C. Pr., *Tovărășiile țărănești*, București: Editura Cartea Românească, 1935²³⁷;
53. Nr. 104 – Georgescu N. Pr., *Despre existența lui Dumnezeu*, București (Biblioteca pentru Toți 914-916)²³⁸;
54. Nr. 145 – Gheorghiu Constantin, *Am luptat în Crimeea*, [București]: Națională Mecu, 1942²³⁹;
55. Nr. 146 – Gheorghiu Constantin, *Ard malurile Nistrului*, [București]: Națională Mecu, 1941²⁴⁰;
56. Nr. 147 – Gheorghiu Constantin Virgil, *Ceasul de rugăciune*, [București]: Națională Mecu, 1942²⁴¹;
57. Nr. 148 – Gheorghiu Constantin Virgil, *Cu submarinul la asediul Sevastopolului*, [București]: Națională Mecu²⁴²;
58. Nr. 151 – Gheorghiu Vasile (Prof. Dr.), *Francmasoneria*, București: 1935²⁴³;
59. Nr. 157 – Ghia Gh. I. Pr. Prof. Dr., *Atitudinea Mântuitorului față de Legea Vechiului Testament*, Craiova: Editura Ramuri, 1929²⁴⁴;
60. Nr. 167 – Ghibu Onisifor, *A cincea Universitate a României. Universitatea din Chișinău*, Chișinău: 1927²⁴⁵;
61. Nr. 168 – Ghibu Onisifor, *Ardealul în Basarabia*, Cluj: Editura Ardealul, 1928²⁴⁶;

²³¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 104.

²³² *Cartea cărților interzise...*, p. 104.

²³³ În text apare scris greșit *Dors* în loc de *Dorz*, așa cum este corect.

²³⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 124.

²³⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 124.

²³⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 126.

²³⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 126.

²³⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 161.

²³⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 164.

²⁴⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 164.

²⁴¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 164.

²⁴² *Cartea cărților interzise...*, p. 164.

²⁴³ *Cartea cărților interzise...*, p. 164.

²⁴⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 164.

²⁴⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 165.

²⁴⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 165.

62. Nr. 169 – Ghibu Onisifor, *Călătorind prin Basarabia*, Chișinău: Editura Eparhială, 1923²⁴⁷;
63. Nr. 170 – Ghibu Onisifor, *Cu gândul la Basarabia*, Arad: Tipografia Diecezană, 1926²⁴⁸;
64. Nr. 171 – Ghibu Onisifor, *Cum s'a făcut unirea Basarabiei*, Sibiu: Editura Astra, 1925²⁴⁹;
65. Nr. 172 – Ghibu Onisifor, *Curvinte către tineretul intelectual basarabeian*, Chișinău: 1927²⁵⁰;
66. Nr. 173 – Ghibu Onisifor, *Dela Basarabia rusească la Basarabia românească*, Cluj: Editura Ardealul, 1926²⁵¹;
67. Nr. 174 – Ghibu Onisifor, *Doi uzurpatori ai drepturilor regelui României și ai Universității din Cluj*, Cluj: Editura Ardealul, 1934²⁵²;
68. Nr. 175 – Ghibu Onisifor, *După cinci ani dela unire*, Cluj: 1924²⁵³;
69. Nr. 176 – Ghibu Onisifor, *La a douăzecea aniversare a Universității Daciei Superioare*, Cluj: Editura Ardealul, 1939²⁵⁴;
70. Nr. 177 – Ghibu Onisifor, *La o răscruce a vieții mele*, Cluj: 1938²⁵⁵;
71. Nr. 178 – Ghibu Onisifor, *Memoriu înaintat M. S. Regelui Ferdinand I*, Cluj: Editura Ardealul, 1922²⁵⁶;
72. Nr. 179 – Ghibu Onisifor, *Nulitatea Concordatului dintre România și Sf. Scaun*, Cluj: Editura Ardealul, 1935²⁵⁷;
73. Nr. 180 – Ghibu Onisifor, *O Academie militantă a Basarabiei*, Chișinău: Tipografia Eparhială, Cartea Românească, 1926²⁵⁸;
74. Nr. 181 – Ghibu Onisifor, *O imperioasă problemă națională: Unitatea religioasă a Românilor*, Beiuș: Editura Ateneul, 1931²⁵⁹;
75. Nr. 182 – Ghibu Onisifor, *Ordinul Cannic Premonstatens din România*, București: Liga Antirevizionistă Română, 1936²⁶⁰;

²⁴⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 165.

²⁴⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 165.

²⁴⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 165.

²⁵⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 165.

²⁵¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵² *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵³ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁵⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

²⁶⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 166.

76. Nr. 183 – Ghibu Onisifor, *Ordinul Franciscanilor conventuali*, București: Editura Universul, 1938²⁶¹;
77. Nr. 184 – Ghibu Onisifor, *Politica religioasă și minoritară a României*, Cluj: Națională, 1940²⁶²;
78. Nr. 185 – Ghibu Onisifor, *Prolegomena la o educație românească*, București: Editura Cultura Românească, 1941²⁶³;
79. Nr. 186 – Ghibu Onisifor, *Sfinții Unguri în România*, București: Editura Ligii Antirevizioniste Române, 1936²⁶⁴;
80. Nr. 187 – Ghibu Onisifor, *Trei ani pe frontul basarabean*, Chișinău: 1927²⁶⁵;
81. Nr. 188 – Ghibu Onisifor, *Un plan secret al guvernului unguresc din 1907 privitor la maghiarizarea Românilor din Transilvania*, Cluj: Editura Ardealul, 1940²⁶⁶;
82. Nr. 421 – Gurie, Mitropolitul Basarabiei, *Basarabia anexată la Ruși – Românii de peste Nistru*²⁶⁷;
83. Nr. 422 – Gurie, Mitropolitul Basarabiei, *Procesul și apărarea mea*, București: A. B. C., 1937²⁶⁸;
84. Nr. 27 – Imbrescu Ilie (Pr.), *Apostrofa unui teolog. Biserica și mișcarea legionară*, București: Editura Cartea Românească, 1940²⁶⁹;
85. Nr. 66 – Ionescu Marin C. (Pr. dr.), *Altarul și amvonul*, București: Editura Cugetarea, 1942²⁷⁰;
86. Nr. 67 – Ionescu Marin C. (Pr. dr.), *Catedra și amvonul*, București: Editura Carpați, 1942²⁷¹;
87. Nr. 83 – Ionescu Șt. (Pr.), *Națiunea, armata, credința sau consolidarea neamului românesc*, București: Editura Adevărul²⁷²;
88. Nr. 142 – Irineu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Catehismul creștinului ortodox*, București: Institutul Biblic, 1942²⁷³;
89. Nr. 47 – Lascarov-Moldovanu Al., *Noua Constituție a României, 28 Februarie 1938*, [București]: Fund. Pr.[incipale] Carol²⁷⁴;

²⁶¹ Cartea cărților interzise..., p. 166.

²⁶² Cartea cărților interzise..., p. 166.

²⁶³ Cartea cărților interzise..., p. 166.

²⁶⁴ Cartea cărților interzise..., p. 166.

²⁶⁵ Cartea cărților interzise..., p. 167.

²⁶⁶ Cartea cărților interzise..., p. 167.

²⁶⁷ Cartea cărților interzise..., p. 180.

²⁶⁸ Cartea cărților interzise..., p. 181.

²⁶⁹ Cartea cărților interzise..., p. 202.

²⁷⁰ Cartea cărților interzise..., p. 205.

²⁷¹ Cartea cărților interzise..., p. 205.

²⁷² Cartea cărților interzise..., p. 206.

²⁷³ Cartea cărților interzise..., p. 210.

²⁷⁴ Cartea cărților interzise..., p. 240.

90. Nr. 48 – Lascarov-Moldovanu Al., *Deslușirea legilor*, București: Fundația Carol, 1938²⁷⁵;
91. Nr. 49 – Lascarov-Moldovanu Al., *Constituția României. Legea legilor pe înțelesul tuturor*, București²⁷⁶;
92. Nr. 50 – Lascarov-Moldovanu Al., *Cohortele morții*, București: Editura Cartea Românească, 1930²⁷⁷;
93. Nr. 51 – Lascarov-Moldovanu Al., *Cruce și naționalism*, București: Editura Cugetarea²⁷⁸;
94. Nr. 52 – Lascarov-Moldovanu Al., *Cunoștințe cetățenești*, [București]: Fundația Carol²⁷⁹;
95. Nr. 53 – Lascarov-Moldovanu Al., *Cutrerând Basarabia desrobotă*, București: Editura Dacia Traiană, 1943²⁸⁰;
96. Nr. 54 – Lascarov-Moldovanu Al., *De vorbă cu sătenii*, București²⁸¹;
97. Nr. 55 – Lascarov-Moldovanu Al., *Domnul Președinte*, București: Editura Cartea Românească, 1928²⁸²;
98. Nr. 56 – Lascarov-Moldovanu Al., *Drumuri*, București: Editura Cugetarea²⁸³;
99. Nr. 57 – Lascarov-Moldovanu Al., *Evanghelia în războiu*, București: Editura Cărți Bisericești, 1944²⁸⁴;
100. Nr. 58 – Lascarov-Moldovanu Al., *La apusul soarelui*, București: Fundația Carol, 1938²⁸⁵;
101. Nr. 59 – Lascarov-Moldovanu Al., *Pe drumuri de țară*, București: Editura Universul²⁸⁶;
102. Nr. 60 – Lascarov-Moldovanu Al., *România, Lege, Constituție*, București: 1938²⁸⁷;
103. Nr. 61 – Lascarov-Moldovanu Al., *Satul, Sătenii și Serviciul Social*, București: Fundația Carol, 1939²⁸⁸;

²⁷⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁷⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁷⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁷⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁷⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸² *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸³ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

²⁸⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 240.

104. Nr. 62 – Lascarov-Moldovanu Al., *Scrisori din războiul din anul vitejiei românești 1941*, [București]: Editura Cugetarea, 1942²⁸⁹;
105. Nr. 63 – Lascarov-Moldovanu Al., *Stând la foc...*, București: Min. Prop., 1943²⁹⁰;
106. Nr. 64 – Lascarov-Moldovanu Al., *Sus inimile*, București: Presa, 1943²⁹¹;
107. Nr. 65 – Lascarov-Moldovanu Al., *Viața Creștină în pilde*, București: Fundația Carol, 1937²⁹²;
108. Nr. 66 – Lascarov-Moldovanu Al., *Vom învinge*, București: Editura Dacia Traiana²⁹³;
109. Nr. 306 – Mehedinți S., *Apropie-te de Isus prin biserica noastră și alegerea educatorilor*, București: Editura Socec, 1935²⁹⁴;
110. Nr. 418 – Mihălcescu Irineu și Vasilescu Emilian, *Apărarea credinței*, București: Editura Cugetarea²⁹⁵;
111. Nr. 419 – Mihălcescu I. Preot, *Educația morală prin lecturi*, București: Editura Cugetarea²⁹⁶;
112. Nr. 454 – Miron Patriarh, *Datorită generației de azi*, București: Editura Cultura Românească²⁹⁷;
113. Nr. 292 – Pocitan Veniamin, *L'église orthodoxe roumaine de Paris*, București: Imp. Naț., 1937²⁹⁸;
114. Nr. 343 – Popescu M²⁹⁹, *Cum falsifică bapțiștia*³⁰⁰;
115. Nr. 344 – Popescu Nicolae M. (Pr.), *Preoții de mir adormiți în Domnul*, București: Institutul Biblic, 1942³⁰¹;
116. Nr. 356 – Popescu-Prahova Gr. N., *I. Creștinism și națiune; II. Patrie și religiiune*, București: Editura Universul, 1941³⁰²;
117. Nr. 358 – Popescu-Spineni, dr. Marin și Nae Constantin, *Die Rumänen in Bulgarien*. Craiova: Editura Ramuri, 1939³⁰³;

²⁸⁹ Cartea cărților interzise..., p. 241.

²⁹⁰ Cartea cărților interzise..., p. 241.

²⁹¹ Cartea cărților interzise..., p. 241.

²⁹² Cartea cărților interzise..., p. 241.

²⁹³ Cartea cărților interzise..., p. 241.

²⁹⁴ Cartea cărților interzise..., p. 274.

²⁹⁵ Cartea cărților interzise..., p. 281.

²⁹⁶ Cartea cărților interzise..., p. 281.

²⁹⁷ Cartea cărților interzise..., p. 283.

²⁹⁸ Cartea cărților interzise..., p. 332.

²⁹⁹ Este vorba despre teologul și profesorul de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, Teodor M. Popescu.

³⁰⁰ Cartea cărților interzise..., p. 336.

³⁰¹ Cartea cărților interzise..., p. 336.

³⁰² Cartea cărților interzise..., p. 336.

³⁰³ Cartea cărților interzise..., p. 337.

118. Nr. 359 – Popescu-Spineni I., *Romeni in Bulgaria*, Craiova: Editura Ramuri, 1939³⁰⁴;
119. Nr. 360 – Popescu-Spineni Marin, *Instituții de înaltă cultură*, Vălenii de Munte: Editura Datina Românească, 1932³⁰⁵;
120. Nr. 374 – Popoviciu dr. Nicolae, *Lespezi de altar*, Beiuș: 1942³⁰⁶;
121. Nr. 375 – Popovschi Nicolae, *Din negura trecutului*, București: Editura Universul³⁰⁷;
122. Nr. 376 – Popovschi Nicolae, *Mișcarea de la Balta sau Inochentismul în Basarabia*, Chișinău: Editura Cartea Românească, 1926³⁰⁸;
123. Nr. 87 – Savin Ion Gh., *Creștinism și comunism*, București: 1938³⁰⁹;
124. Nr. 88 – Savin Ion Gh., *Creștinismul și gândirea contemporană*, București: Editura Fântâna Darurilor, 1940³¹⁰;
125. Nr. 89 – Savin Ion Gh., *Iconoclaști și apostatați contemporani*, București: Editura Cărți Bisericești, 1932³¹¹;
126. Nr. 90 – Savin Ion Gh., *Teologie și istorie*, București: Editura Cărți Bisericești, 1943³¹²;
127. Nr. 541 – Stăniloae Dumitru, *Ortodoxie și românism*, Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1939³¹³;
128. Nr. 45 – Vasilescu Emilian, *Apologeți creștini, români și streini*, București: Editura Cugetarea, 1942³¹⁴;

În lista periodicelor au fost incluse următoarele reviste:

1. Nr. 28 – *Biserica Basarabeană*, *Organul Eparhiei Hotinului*, Bălți. Toată colecția³¹⁵;
2. Nr. 63 – *Cuvântul adevărului*, Editat de secția Culturală a Consiliului Eparhial din Ismail, sub patronajul Preasfântului³¹⁶ Episcop Policarp, toată colecția, Ismail³¹⁷;

³⁰⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 337.

³⁰⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 337.

³⁰⁶ *Cartea cărților interzise...*, p. 338.

³⁰⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 338.

³⁰⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 338.

³⁰⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 368.

³¹⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 368.

³¹¹ *Cartea cărților interzise...*, p. 368.

³¹² *Cartea cărților interzise...*, p. 368.

³¹³ *Cartea cărților interzise...*, p. 394.

³¹⁴ *Cartea cărților interzise...*, p. 430.

³¹⁵ *Cartea cărților interzise...*, p. 508.

³¹⁶ Apare o eroare de tehnoredactare: în loc de *Sfințitului*, termen folosit în Biserica Ortodoxă, este scris *Sfântului*, termen împrumutat de la Biserica Romano-Catolică.

³¹⁷ *Cartea cărților interzise...*, p. 511.

3. Nr. 64 – *Cuvântul Episcopiei Cetății – Albe – Ismail*, toată colecția, Ismail³¹⁸;
4. Nr. 130 – *Luminătorul, Revista oficială a Eparhiei Chișinăului și Hotinului*. Toată colecția. Chișinău. București³¹⁹;
5. Nr. 173 – *Revista teologică*. Anul XX (1930), nr. 1-2, ianuarie-februarie, Sibiu, 1930³²⁰;

Acestea au fost titlurile cărților și revistelor, precum și numele autorilor care le-au publicat, care au fost interziși de cenzura comunistă după anul 1946, respectiv 1948. Unele dintre aceste lucrări, care nu au fost distruse, se mai găsesc și astăzi în fondul Bibliotecii Academiei Române, Bibliotecii Naționale a României, Bibliotecii Facultății de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București ș.a.

O bună parte dintre autorii menționați de noi mai sus n-a avut dreptul să publice articole și studii în revistele teologice decât, în cazul unora, sub pseudonim ori semnând numai cu inițialele.

5.3. Lupta Patriarhului Justinian cu cenzura comunistă pentru menținerea presei teologice

Pe lângă lupta sa indirectă cu cenzura, prin susținerea intelectualilor români cărora le fusese interzis de către regim să publice studii și articole în revistele oficiale de stat, Patriarhul Justinian a dus și o luptă directă, atunci când a fost cazul, prin luări de poziție tranșante față de abuzurile vădite ale cenzurii comuniste.

Un exemplu concret în acest sens este o adresă semnată de Patriarhul Justinian în 22 aprilie 1960, unde supune atenției Departamentului Cultelor întârzierea apariției revistelor bisericești, din cauza neacordării la timp a vizelor de imprimare, respectiv de difuzare, unde sunt precizate următoarele lucruri:

„București 22 aprilie 1966
R.P.R.
Patriarhia Română
Administrația Patriarhală
Serviciul Editurii
Nr. 4544

Domnule Secretar General,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

Potrivit prevederilor articolului 199 din Statutul pentru organizarea și funcționarea

³¹⁸ *Cartea cărților interzise...*, p. 511.

³¹⁹ *Cartea cărților interzise...*, p. 515.

³²⁰ *Cartea cărților interzise...*, p. 518.

Bisericii Ortodoxe Române – aprobat prin Decretul 233/949 al Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R., Patriarhia Română editează trei reviste centrale bisericești: «Biserica Ortodoxă Română», «Ortodoxia» și «Studii Teologice». Profitul pe care și l-au creat aceste reviste – și care a fost păstrat până în prezent cu scrupulozitate, a fost determinat de indicațiile sumare cuprinse în susmenționatul articol –, ele căutând să ajute la rezolvarea problemelor de interes superior ce se pun Bisericii noastre, atât pe plan intern, cât și pe plan extern.

În acest sens, cele trei reviste editate de Patriarhia Română, prin materialele publicate în paginile lor – au urmărit cu perseverență următoarele scopuri:

- a) *Pe plan intern*: Să dea o nouă orientare preoțimii ortodoxe, ajutând-o să înțeleagă spiritul vremii noastre, să cultive patriotismul în cugetele tuturor fiilor Bisericii Ortodoxe Române și să-i îndemne să slujească cu devotament toate nobilele acțiuni menite să asigure propășirea obștească, înflorirea patriei și triumful păcii în lume.
- b) *Pe plan extern*: Să ajute creștinilor de bună credință din lumea întreagă să vadă cu claritate cât de potrivnice spiritului învățaturii creștine sunt pozițiile adoptate de înalta ierarhie catolică și de unele vîrfuri ale protestantismului, care s-au ridicat împotriva năzuințelor sfinte de libertate și pace ale omenirii întregi și s-au pus în slujba acelor forțe imorale și inumane care urmăresc dezlănțuirea a noi războaie.

D-sale

Domnului Profesor Dumitru Dogaru
Secretar General al Departamentului Cultelor

2. Contribuția pe care cele trei reviste au adus-o la împlinirea țelurilor propuse pe plan intern vă este, desigur, cunoscută. Ne mărginim, deci, să amintim numai prețuirea de care aceste publicații se bucură peste hotare, cuvintele elogioase pe care întâistătători ai Patriarhiilor din Constantinopol, Antiohia și Alexandria și fruntași ai teologiei protestante le-au scris despre ele, interesul cu care numeroase publicații teologice din Occident recenzează și semnaleză articolele și studiile cuprinse în paginile revistelor Patriarhiei Române, precum și sutele de cereri de abonamente sau schimburi pe care suntem solicitați să le trimitem în străinătate. Cu deosebit interes sunt urmărite peste hotare materialele publicate de revistele noastre, prin care se ia atitudine față de acele probleme bisericești care preocupă întreaga creștinătate, cum sunt: conlucrarea între Bisericile creștine, poziția Consiliului Mondial al Bisericilor, pretinsul sinod ecumenic anunțat de Papa Ioan al XXIII-lea, atitudinea creștinătății față de problema războiului rece, a dezarmării, a păcii etc.

Efectul pozitiv pe care îl au materialele cuprinse în revistele Patriarhiei Române este condiționat, însă, și de promptitudinea cu care ele abordează cele mai recente chestiuni, de ancorarea lor temeinică în actualitate – într-un cuvânt, de apariția lor la timp.

3. Spre regretul nostru, suntem obligați să constatăm că, de aproape un an și jumătate, formalitățile ce trebuiesc făcute pentru obținerea vizelor legale în vederea

imprimării publicațiilor noastre se îndeplinesc cu întârzieri care depășesc orice justificare, anulând orice actualitate a materialului din reviste și transformându-le în niște simple arhive, care nu mai reprezintă interes pentru nimeni.

Iată câteva exemple desprinse din ultimele numere ale celor trei publicații ale Patriarhiei Române:

a) Revista «*Studii Teologice*» nr. 9-10, noiembrie-decembrie 1959 (128 pag.), a fost depusă la Direcția Presei la 7 decembrie 1959, pentru a obține viza de imprimare, fiind înregistrată sub nr. 02272. A obținut această viză abia după 60 de zile, la 6 februarie 1960. După imprimare, a fost depusă din nou la Direcția Presei, pentru a obține viza de difuzare, la 20 februarie 1960, fiind înregistrată sub nr. 605. Această viză a fost obținută la 19 aprilie 1960, deci *după două luni de zile*. În aceste condiții, numărul ultim din anul trecut al revistei «*Studii Teologice*» va fi expediat abonaților din țară și de peste hotare abia în cursul lunii mai a. c., deci cu o întârziere de 5 luni de zile față de data pe care o poartă.

b) Revista «*Ortodoxia*» nr. 4/1959 (*ultimul număr al anului trecut*) a fost depusă la Direcția Presei pentru viza de imprimare la 14.XII.1959 (nr. 02306/1959); a obținut respectiva viză la 23 februarie 1960. S-a imprimat și s-a depus din nou la Direcția Presei pentru viza de difuzare la 8 martie 1960. Această viză s-a obținut după 40 de zile, la 19 aprilie 1960.

Precizăm că respectiva revistă cuprindea un documentat studiu asupra poziției doctrinare a creștinismului față de războiul rece și un comentariu asupra propunerilor de dezarmare generală și totală făcute de guvernul sovietic în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Eficacitatea acestor materiale, în rândurile creștinilor de peste hotare este mult diminuată de faptul că vor primi revista respectivă cu o mare întârziere.

c) Revista «*Biserica Ortodoxă Română*» nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1959, a fost depusă la Direcția Presei pentru a obține viza de imprimare la 15 ianuarie 1960, fiind înregistrată sub nr. 00524/1960. A primit această viză la sfârșitul lunii februarie 1960; s-a imprimat și s-a depus din nou la Direcția Presei pentru viza de difuzare la 18 martie 1960, dar până la 20 aprilie nu a obținut încă această viză.

d) Revista «*Studii Teologice*» nr. 1-2, ianuarie-februarie 1960, a fost depusă la Direcția Presei pentru viza de imprimare la 13 februarie 1960, fiind înregistrată sub nr. 0599. Până la 22 aprilie 1960, nu a obținut această viză.

e) Revista «*Ortodoxia*» nr. 1/1960 a fost depusă la Direcția Presei pentru viza de imprimare la 23 martie 1960; până la 22 aprilie 1960 nu a obținut această viză.

Dacă la aceste exemple adăugăm și faptul că revistele centrale mitropolitane se găsesc într-o situație și mai grea, ele neapărând decât recent cu numerele pe lunile iulie-august 1959, precum și faptul că publicațiile bisericești din Uniunea Sovietică și din R. P. Bulgaria sosesc la Patriarhia Română cu o punctualitate demnă de laudă (ne-au sosit și numerele pe primele două luni ale anului curent), este evident că întârzierile și greutatea ce ni se fac în imprimarea publicațiilor Bisericii noastre pot avea consecințe a căror răspundere Noi nu ne-o putem asuma.

4. Constatând că demersurile făcute până în prezent de responsabilii editurii noastre, pe lângă Departamentul Cultelor, nu au avut decât rezultate sporadice, vă semnalăm

Dvs. această stare de lucruri, rugându-vă să apreciați aportul pe care îl au publicațiile noastre atât pe plan intern, pentru orientarea corectă a preoțimii noastre, cât și pe plan extern, pentru afirmarea unei poziții juste a creștinătății în fața probelelor vieții internaționale contemporane, și să luați măsurile necesare în vederea asigurării apariției la timp a tuturor publicațiilor bisericești.

Totodată ne îngăduim a vă face următoarele propuneri pe care le socotim de natură a soluționa această problemă:

a) Să se studieze posibilitatea rezolvării materialelor depuse la Departamentul Cultelor în cel mult zece zile de la depunerea lor.

b) Să se cadă de acord cu Direcția Presei pentru ca materialele vizate de Departamentul Cultelor să obțină viza de imprimare în cel mult 15 zile, iar viza de difuzare – în 5-6 zile, așa cum se obținea cu doi-trei ani în urmă.

c) Cărțile de cult aprobate de Departamentul Cultelor a se tipări de editura Patriarhiei Române să fie predate editurii, cu vizele legale, după o planificare prealabilă, trimestrial, spre a se evita situația din prezent, când pe trimestrul I al anului 1960 nu ni s-a eliberat nicio lucrare.

d) Dacă Dvs., Domnule Secretar General, socotiți că vreunii din salariații noștri – plătiți din bugetul Departamentului Cultelor – ar putea ajuta prin munca lor la bunul mers al lucrurilor pe viitor, Noi suntem de acord ca aceia care vor fi socotiți competenți să fie folosiți o parte din orele lor de serviciu de către Departamentul Cultelor, în rezolvarea problemelor legate de publicațiile bisericești – desigur, sub îndrumarea și directivele Departamentului.

5. – Prezentându-vă informațiile și sugestiile de mai sus, suntem încredințați că vom găsi și de această dată tot sprijinul Dvs., pentru a reda Bisericii Ortodoxe Române posibilitățile de a sluji cu bune rezultate – de pe poziția ei doctrinară –, înaltele comandamente ale zilelor noastre: statornicia păcii și conlucrării frățești între toate popoarele de pe pământ, dezarmarea generală și totală, precum și propășirea continuă a patriei noastre dragi.

Primiți, vă rugăm, Domnule Secretar General, deosebita considerațiune ce vă păstrăm.

ss. Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Director,
ss. Pr. I. Găgiu³²¹.

Acest document, de o valoare inestimabilă, reprezintă încă o dovadă a faptului că Patriarhul Justinian Marina a iubit Biserica Ortodoxă Română, sub toate formele manifestării ei și a apărat-o, atunci când a fost nevoie, chiar și de cenzură, folosindu-se de mijloacele legale puse la dispoziție de stat.

³²¹ ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosarul nr. 1 bis 2/1960, ff. 108-112.

5.4. Greșeli de tehnedactare omise de cenzură. Studiu de caz: Revista *Glasul Bisericii*, Anul VIII (1949), nr. 5-6

Au existat și momente când vigilența cenzorilor, fie că vorbim de cei de la Ministerul/Departamentul Cultelor sau de la DGPT, a fost înșelată, acestora fiindu-le omise cuvinte sau litere menite să schimbe sensul propoziției, frazei sau întregului context dintr-un articol.

Așa s-a întâmplat și în cazul revistei *Glasul Bisericii*, nr. 5-6/1949, unde s-a strecurat o eroare deosebit de gravă, care ar fi putut afecta serios relațiile interortodoxe dintre Patriarhia Română și Patriarhia Moscovei.

În articolul intitulat *Privire retrospectivă și perspective în lumina realizărilor Înalt prea Sfințitului Patriarh Justinian*, apărut sub semnătura Prof. N. Chițescu, la pagina 56, a fost scris greșit „Î. P. S. Patriarh Alexei al Moldovei și al întregii Rusii”³²², în loc de „Î. P. S. Patriarh Alexei al Moscovei”.

Despre acest lucru consemnează în volumul 2 al jurnalului său și Dudu Velicu următoarele:

„A produs mare turburare [sic!] la Patriarhie, în Deal, faptul că revistele Bisericii Ortodoxe Române, *Orthodoxia*, *Studii teologice* și *Glasul Bisericii*, apar cu greșeli care nu fac cinste nici autorilor articolelor, nici corectorilor, secțiilor respective și nici Bisericii. Printre altele citez: *Glasul Bisericii*, nr. 5-6, mai-iunie, 1949, la pagina 56: «ÎPS Patriarh Justinian a avut un rol cu deosebire activ în restabilirea trainică și definitivă a acestor legături, inițiate de ÎPS Patriarh Alexei al Moldovei și al întregii Rusii». A apărut, deci, «Moldovei» în loc de «Moscovei». Scandal, suspiciuni; secția culturală în fierbere pentru a stabili răspunderile. «Mână criminală», «sabotaj», se auzea în cancelaria Secției culturale. Dar o bună parte a fost expedită abonaților. Restul s-a oprit și s-au șters cu guma literele «ld», care au fost înlocuite prin «sc». Azi, 28 iunie 1949, Moscova a primit un exemplar necorectat. Patriarhul Justinian este rău impresionat de toate acestea”³²³.

Cele afirmate de către Dudu Velicu se confirmă întru totul, deoarece, după o cercetare amănunțită pe care am făcut-o în Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București, am descoperit 4 exemplare din nr. 5-6/1949 al revistei *Glasul Bisericii*, unde am putut constata următoarele:

1. În primul exemplar al revistei, ce poartă ștampila cu nr. de inventar 2641 din fondul de periodice, articolul respectiv apare fără modificări, așa cum fusese tipărit;

³²² N. CHIȚESCU, „Privire retrospectivă și perspective în lumina realizărilor Înalt Preasfințitului Patriarh Justinian”, *Glasul Bisericii*, VIII (1949), 5-6, p. 56.

³²³ Dudu VELICU, *Biserica Ortodoxă în anii regimului comunist. Însemnări zilnice*, vol. II (1948-1959), ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu și Șerban Marin, București, Arhivele Naționale ale României, 2005. <<http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/Dudu%20Velicu%20vol.%20II.pdf>>, 11 octombrie 2017.

2. În cel de-al doilea exemplar, dintr-un volum legat cu toate numerele revistei pe anul 1949, apare șters cu guma, exact așa cum afirmase și Dudu Velicu, și înlocuite literele „ld” cu literele „sc”, fiind scrise cu creionul.
3. Într-un exemplar ce poartă numărul de inventar 285 și are o ștampilă dreptunghiulară cu Donația Profesorului Gheorghe Arghiropol, literele respective au fost șterse tot cu guma și apar scrise, în loc de „ld”, literele „sc”.
4. Ultimul exemplar cercetat de noi³²⁴, legat în volum și pe coperta căruia este lipită o hârtie dactilografată, are consemnate următoarele informații deosebit de importante, în opinia noastră:

„Prezidiul Marii Adunări Naționale. Serviciul Arhivă. Dosar Nr. 6 referitor la *Glasul Bisericii*. Data începerii: 1 ianuarie 1949. Data încheierii: 31 decembrie 1949. File: 767. Vol. 1. Inventar Nr.: 6. Termen de păstrare: permanent”.

La pagina 56³²⁵, textul este nemodificat, așa cum a fost tipărit inițial. Nu se cunoaște modul în care revista *Glasul Bisericii*, aflată în arhiva Prezidiului Marii Adunări Naționale, a ajuns în posesia Bibliotecii Institutului Teologic din București, însă ceea ce ridică un puternic semn de întrebare este faptul că, în text, cuvântul „Moldovei” nu a fost modificat cu „Moscovei”. Oare să nu fi citit nimeni dintre angajații arhivei Prezidiului Marii Adunări Naționale acest număr al revistei *Glasul Bisericii*?

Acest caz este unul singular și, după instaurarea cenzurii, n-au mai existat astfel de omisiuni și greșeli, care ar fi putut să afecteze relația cu Biserica Rusiei ori cu celelalte Biserici Ortodoxe.

Concluzii

După instaurarea regimului comunist în țara noastră (6 martie 1945), Biserica Ortodoxă Română a început să fie, în mod treptat, eliminată din viața socială și din structurile statului. Toate activitățile ei au fost supuse unor puternice îngrădiri, cu precădere fiind vizate misiunea de catehizare a tinerilor, prin eliminarea religiei din școli, slujirea liturgică în instituțiile publice (spitale, închisori, capele etc.), ajungându-se până la cenzurarea cuvântului rostit, prin arestarea preoților care predicau de la amvon contra guvernului comunist, și chiar a cuvântului scris (din toate publicațiile editate de Biserică).

Misiunea Bisericii Ortodoxe Române a fost supusă unor opreliști draconice venite din partea unor oameni atei, care, adeseori, în bătaie de joc au

³²⁴ Cu siguranță că mai există și alte dublete în depozitul de periodice al bibliotecii.

³²⁵ În colțul de sus din stânga apare scris în creion pagina 388.

îngrădit transmiterea cuvântului lui Dumnezeu către credincioși, prin cenzurarea revistelor, cărților etc.

Cenzura comunistă, după un plan bine întocmit și având ca exemplu modelul sovietic, s-a aplicat cu precădere asupra revistelor bisericești ortodoxe, în cazul nostru, ale căror texte au fost „masacrate” și respinse după bunul plac al cenzorilor.

După desființarea tuturor revistelor bisericești, cu mici excepții, prima opreliște a fost aceea de a nu permite ca periodicele respective să ajungă în mâinile credincioșilor, lucru care s-a și întâmplat, din cauza tirajelor insuficiente. Astfel, cenzura s-a îngrijit să aprobe tirajele revistelor într-un număr minim de exemplare, de regulă, după numărul parohiilor.

Cenzura instituțională s-a manifestat, în cazul periodicelor religioase, prin două instituții, și anume: 1) Ministerul/Departamentul Cultelor; 2) Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor/Comitetul pentru Presă și Tipărituri.

Pe lângă cenzura instituțională, au mai existat două tipuri: 1) cenzura redacției; 2) autocenzura.

Mijloacele și metodele folosite de către dubla cenzură a revistelor bisericești ortodoxe poate fi catalogată astfel: 1) cenzura textului propriu-zis; 2) cenzura tirajelor; 3) cenzura cotelor de hârtie; 4) cenzura aprobărilor de imprimare și difuzare.

Cu toate încercările de politizare a revistelor bisericești, așa cum a încercat să procedeze cenzura comunistă în acest caz, acest lucru nu a reușit, cel puțin nu în vremea păstoririi vrednicului de pomenire Patriarh Justinian Marina (1948-1977), care s-a străduit să apere Biserica de „loviturile” cenzurii cu armele proprii. Nu de puține ori, acesta a intervenit pe lângă organele de stat pentru a „domoli” cenzura revistelor, lucru fără succes, de altfel. Cu toate astea, revistele teologice publicate în perioada anilor 1945-1989 sunt depozitare de adevărate comori documentare și bibliografice, ignorând adaosurile de factură ideologică comunistă, care erau inserate tocmai pentru a obține vizele cenzurii. Acest compromis, de care a fost acuzată Biserica Ortodoxă Română de către oameni fără pregătire și cunoștințe în domeniul teologic, au salvat de la desființare niște publicații periodice extrem de valoroase, care fuseseră catalogate de cenzură drept aparițiile cele mai bune din Europa de Est.

Pe lângă faptul că o bună parte dintre articolele și studiile teologice publicate în periodicele bisericești din timpul regimului comunist rămâne de referință până astăzi pentru studenții, cercetătorii și profesorii de teologie, este de remarcat faptul că, la inițiativa și prin purtarea de grijă a Patriarhului Justinian Marina, au putut publica texte extrem de valoroase mai multe personalități, teologi sau laici, cărora cenzura comunistă le interzisese apariția în revistele oficiale de stat.

Cu toate acestea, cenzura și-a îndeplinit cu conștiinciozitate rolul, așa cum se poate observa din documentele inedite privitoare la revistele bisericești ortodoxe, până în anul 1989, la căderea regimului comunist, când adevărul a ieșit la iveală cu privire la îngrădirile la care fusese supusă Biserica, mai ales în sectorul editorial.

Din nefericire, nu s-au păstrat în Arhivele Naționale ale României prea multe documente referitoare la cenzura presei ortodoxe, însă suficiente cât să se poată înțelege rolul pe care l-a avut dubla cenzură a acestor publicații și totodată poziția de rezistență anticomunistă a Bisericii Ortodoxe Române.